అన్నపూర్ణ

శ్రావణ మంగళవారం. ఆవేళరాత్రి స్నేహితుని సాగనంపటానికి భోజనాలయ్యాక స్టేషనుకు వెళ్ళాడు వీరభద్రరావు. ఇంతలో బుచ్చిబాబు యింటికి చేరుకున్నాడు.

భోజనందగ్గర వదిన మరదిని ప్రశ్నించింది "రేపు వాళ్ళకేదో కబురుచెప్పాలి—ఏం ఆలోచించారండి బుచ్చీ?"

"చెప్పవలసిందేదో యిదివరకే చెప్పాను"

"బాగా ఆలోచించండి. ఊర్లో సంబంధం. కష్టసుఖాలకి కాస్త చేదోడు, వాదోడుగా వుంటారు"

తడుముకోకుండా ధృఢమైన గొంతుకతో "నాకిష్టం లేదండీ వదినా" అన్నాడు.

అన్నపూర్ణ మనసు బాధపడినా సర్దుకొని "మీఅన్నయ్యగారికి ఆసంబంధం చాలా యిష్టంగాఉంది. మనకు కావలసిన అన్ని హంగులు న్నాయ్..." కాసేపు సాలోచనగా ఆగి నెమ్మదిగా "మీరు ఒకింటివారైతే లక్ష్మి పెళ్ళికూడా చెయ్యొచ్చు?..."

లోపల రహస్యాన్ని యీచివరిప్రయత్నంలో వెళ్లగ్రక్కింది. కాని యీమాటలు అన్నాక మరది ముఖంలో యేవగింపు చూస్తూనేవుంది.

చప్పున "వాళ్ళముక్కుపిండా?" అన్నాడు బుచ్చిబాబు. "మన ముక్కుపిండేవాళ్లు లేకపోతే-మనం యింకోళ్లముక్కు పిండేవాళ్లమే కాదు... అయినా మీకుతెలియని యేంఆస్తిపాస్తులున్నయ్ అమ్మి చెయ్యటానికి..."

వదిన నెమ్మదిగా అడిన యీమాటల్లో సత్యాసత్యాలు వితర్కించే అవసరం లేనట్టే "కాదంటే అలాచదివించేవచ్చు." అన్నాడు.

"పెద్దచదువులు చదివి యేంవుద్యోగం చెయ్యాలి?"

"చెయ్యవలసివస్తే చేస్తుంది. అది స్వతంత్రింగా బ్రతికితే..." వాక్యం సగంలో ఆగిపోయాడు. గదిలో పొంచి యీమాటలు వింటున్న చెల్లెలు పెద్ద నిట్టూర్పువిడిచింది.

"మనవంశంలో ఆడవాళ్లెవ్వరూ వుద్యోగం చెయ్యలేదు-" ఇంకా వదిన ఏదో అనబోతుంటే అడ్డొచ్చి "వంశమర్యాదను చూసుకుంటే యీ కాలంలో బ్రతకలేమండి వదినా!" అని కొంచంఆగి మళ్ళీఅన్నాడు "తెలివితేటలున్నప్పుడు చదివించటంలో తప్పేంవుంది?"

మనసులో పాతుకపోయిన ఒక గట్టినమ్మకాన్ని ఛేదించేటప్పుడు పొందే బాధతో వదిన గింజుకుంటోంది. చివరిమాటలుగా ప్రశ్నించింది, "అయితే ఆశ వదలుకోమంటారా?" అని.

"నే నేదో తెచ్చుకుంటున్నాను. నాకు పైవాళ్ళ డబ్బు అక్కర్లేదు."

ఈసమాధానం యిచ్చాక బుచ్చిబాబు లేచిపోయాడు.

ఈవేళ యింత పెద్ద తృణీకారం తట్టుకొనే నిగ్రహం కొంతసేపటికి గాని వచ్చిందికాదు. ఓర్పుకలిగి తొందరపడని మనిషికాబట్టి "మంచిదండి" అంది.

వీరభద్రరావు వచ్చిరావటంతో యిదేపనిగా ప్రక్కగదిలోనున్న బుచ్చిబాబు దగ్గరకువెళ్ళి "రేపువాళ్ళకు చెప్పొచ్చుగా" అన్నాడు. "వదినతో చెప్పా"నని గొణిగాడు బుచ్చి. రెండుగదులకు మధ్యనున్న గుమ్మానికి రెండువేపుల కాళ్లుచాచి నిలుచుని రెండోగదిలోవున్న భార్యవేపు చూస్తూ "ఏం చెప్పావే" అన్నాడు.

అన్నపూర్ణ జవాబీయలేదు జవాబు ముఖంలోనే చూపించింది. గదిలోకూర్చొని "బుచ్చీ! ఇలా ఒకసారిరారా" అనిశాసించాడు. తమ్ముడు వచ్చి తలదించుకుని నిలుచున్నాడు.

"వాళ్ళకు మాట యిస్తాను"

"అయితే నన్నడగటం దేనికి?" జంకుతూనే అన్నాడు. అడగక్కరలేకుండా చెయ్యొచ్చన్నమాటేనా ?"

ఈ ప్రశ్నకు జవాబురాక పోవటంతో భద్రిరావు వ్యాకులపడి కూర్చున్నవాడు లేచాడు. అన్నపూర్ణ అలానే పెరటితలుపుకు చారబడి నిలుచుంది.

"ముఖంముడుచుకొనే బదులు, ఏదో ఒకటి అఘోరించు."

"నా కిష్టంలేదు"

కొంచెం కటుత్వం యీ సమాధానంలో చొప్పుకుపోవటంతో హతాశుడై "చూడే" అంటూ పెళ్ళాంవేపు తిరిగాడు— "మాటాడితే వెనకేసుకొస్తావ్ బుద్ధీ జ్ఞానం వుండే మాటాడుతున్నాడా?" కాస్తస్వరస్థాయి హెచ్చించి యీసడింపుతో "వెఱ్ఱి సంస్కారాలతో బుర్ర పాడుచేసుకోకురా! ఇస్తామని ముందుకొస్తుంటే పుచ్చుకోవటంలో యేం తప్పులేదు."

"తొందర్లేదు" అంటూ మొండిగా తేల్చేసి. ముఖం పెడగా త్రిప్పి రెప్పపాటున ప్రక్కగదిలోనికి వెళ్ళిపోయాడు తమ్ముడు.

ఇంతవరకు లొంగివుండేవాడు యిలా సంచరించటంలో భరించలేని కోపానికి లొంగిపోయాడు భద్రిం.

రొప్పుకుంటూ ఆగదిలోనికివెళ్ళి ఆవేశపు అధారిటీతో "ఈయింట్లో వున్నంతకాలం నీయిష్టా యిష్టాలు పనికిరావు. నాకిష్టంగావుంది చేసుకు తీరాలి"

"చేసుకోను" కటువుగా అన్నాడు తమ్ముడు. "చేసుకుతీరాలి" అరిచాడు అన్నయ్య.

తమ్ముని కళ్ళొక్కసారి చింతనిప్పులయ్యాయి. ఇన్నాళ్ళకి వుధృతంగా లేచిన కోపంతో కుర్చీని గప్పునతోసి "చేసుకోనంటే చేసుకోను" ఊర్ధ్వకంఠంతో అరిచాడు.

అన్నయ్య పళ్ళుపటపటా కొరికాడు. తోసివేసిన కుర్చీని కాళ్ళతో తన్ని పిచ్చివానిలా అరిచాడు. అన్నపూర్ణ అడ్డువచ్చింది. పోవే అంటూ పెళ్లాన్ని పక్కకు నెట్టివేశాడు. ఎనిమిదేళ్ళు నిండని కడసారపు చెల్లెలు అరుణ వదినను అన్నయ్య నెట్టివేయడంతో గట్టిగా యేడ్చేస్తోంది. నాలుగేళ్లపాప తల్లిచీర పట్టుకొని కళ్లు నులుపు కొంటోంది. ఈ యేడుపుకు వుద్యాలలో యింకోయేడుపు జతయింది. పదహారేళ్ళ పెద్దఆడబడుచు లక్ష్మి తలుపుచాటునుండి చూస్తూ విషాదభారంతో అప్పుడప్పుడు కళ్ళు చీరకొంగుతో ఒత్తుకుంటోంది

"నీకూ నాకూ యీవేళతో సరి. యెక్కడికి పోతావో పో" భయంకరంగా వెళ్ళగక్కాడు అన్నయ్య.

"పోతాను నా అవసరం నీకేం-" చంచలమైన మనసుతో వున్న అన్నపూర్ణ మరిదినోరు చటుక్కున మూసివేసి చెయ్యిపట్టుకొని పెరటుకు బలవంతాన తీసుకుపోయింది.

పెనుతుఫాను వుడిగాక యేర్పడ్డ ప్రశాంతతమల్లే యిల్లంతా మూగపోయినట్లుంది. నగం విరిగిన చెట్లలా అందరిముఖాలు కాంతివిహీనమై బాధాయుతమై చెత్తగా వున్నయ్.

నిండుయౌవ్వనంలో మల్లెలా మనోహరంగా వికసించవలసిన లక్ష్మి మోము, యెన్నడూ వూహించటానికి కూడా ఆస్కారం లేనటువంటి కలత యీనాడు రేగటంతో, పూర్తిగా వాడిపోయింది. మనసులోవున్న రహస్యాల్ని హృదయంలో దించుకున్న సుఖాంతమైన కోరికల్ని యీ కయ్యం విచ్ఛేదించింది. ఈకలహానికి మూలకారణం తనే అనుకొని మెదడులో చిచ్చు పోసుకుంటోంది.

అకస్మాత్తుగా రాజుకున్న యీకలతవల్ల అన్నపూర్ణ చాలా రాత్రివరకు రెప్పవేయలేదు. రేపు తెల్లవారేసరికి యింట్లో వాతావరణం ఒక్కసారిగా మారిపోయివుంటుంది. చిరునవ్వుతో యెదురయ్యేమరదికనపడదు. అన్నపూర్ణ యింటిలో "అన్నమేకరువా"అని వెళాకోళాలాడే బుచ్చిబాబు కనపడడు. పొంఅపళ్ళని వేళాకోళాలాడే భర్తఅగపడరు. ఇలా అర్థం కాకుండా మారుతుందని ఆమె అనుకున్నా పూర్తిగా నిరాశజెందలేదు. ఒకరితత్వాన్ని పూర్తిగాతెలుసు. ఇంకొకరిమీద కోపం చూపించో, నాలుగు మాటలు వడ్డించో పరిస్థితి చక్కబరచవచ్చు. ఆధైర్యంతోనే కాస్త మోగన్ను నిద్రజెందింది.

చిట్టి 'కీ' మంటుంటే తెలివివచ్చింది. బుజ్జగించి నిద్రపుచ్చింది. భర్త యింకా యేదో చదువుకుంటూండడం గమనించింది. మెల్లగా ఆయన పాదాల చేరువులో కూర్చొని

"ఒక మాటంటాను..."

భార్యస్వరం విన్నాక ఆమెవేపు చూశాడు.

"ఈవేళ మనల్ని యిరుగుపొరుగువాళ్లు మనుషుల్లా చూడలేదు...."

"అంతేగా..." పుస్తకంమీద దృష్టిపోనిస్తూనే అన్నాడు.

"అత్తయ్య ఏంచెప్పారో జ్ఞాపకం తెచ్చుకోండి—"

రుక్మిణమ్మ చివరిఘడియలు జ్ఞప్తికి రావటంవల్ల కామోసు అక్షరాలన్నీ అలికినట్లు అగపడ్డాయ్.

కొంతసేపయ్యాక నిశ్శబ్దాన్ని కదిలిస్తూ నెమ్మదైన స్వరంమాటలు జారుస్తోంది— "మనపిల్లలు తప్పుచేస్తే యెలా నచ్చచెప్తాం? వాళ్లూఅంతే మనకి—"

భద్రిం పెదిమలు కదల్లేదు. వైఖరిలోకూడా అట్టే మార్పులేదు.

శోకమయమైన కంఠంతో "బుచ్చిని క్షమించరూ?" అన్నది.

"వాడివిషయం నాతో చెప్పక"

"నేను చెప్పకపోతే యింకెవరు చెప్తారు?"

ఈప్రశ్నకు జవాబు చెప్పటానికి మాటలు దొరకలేదు. తను నిజం అనుకొని నమ్మిన విషయాన్ని భార్యతో చెప్దామనుకున్నాడు. కాని కొంతసేపటివరకూ మాటాడలేదు.

"ఈవేళ జరిగినదంతా మరచిపోండి"

"వాడి మనస్సులో యేంవుందో ఆలోచించకుండా మాట్లాడతావే!"

అన్నపూర్ణ నోరుతెరచి భర్తవేపు ఆశ్చర్యంగా చూసింది.

"పెళ్ళివద్దనటంలో వాడివుద్దేశం యేమంటావ్?"

"ఉద్దేశం యేంవుంటుంది ? మనకి గతిలేక కట్నంపుచ్చుకుంటామని బలవంతం చేస్తున్నాంగానీ బుచ్చి వుద్దేశం మంచిది కాదంటారా?"

''వాడివుద్దేశం యింకా నువ్వు తెలుసుకోలేదే-కట్నం పూర్లో సంబంధం అని వంకలు పెడుతున్నాడు గానీ."

"మనసు పాడుచేస్తారని భయంవుంటే వుండొచ్చు. అయినా బుచ్చి చేతకానివాడా?"

''అసలుసంగతి అదికాదు. కట్నంరూపంలో వచ్చింది వీడికేం దక్కుతుంది? కట్నం పుచ్చుకోనని ఆడబ్బంతా వాడే అంకించుకోవాలని..."

"ఛా ఛా..."

''ఛాఛాయేమిటి— ఉన్నవాళ్ళు వస్తురూపంలో పిల్లకు ఆ డబ్బు ముట్టచెప్పకుండా వూరుకుంటారా ?"

అన్నపూర్ణ లేచి ''మీరెందుకిలా అనుకోవాలి ? బుచ్చి మీమీద యింకోలా అనుకుంటే- మధ్యనున్న ఆడపిల్లల్ని యేడిపిస్తారు —''

''ఎవరైనా యెందుకేడవాలే?''

''ఈయెడముఖాలు పెడముఖాలతో మమ్మల్ని యేడిపించండి"

మధ్య నువ్వెందుకేడవాలి? నీవుతెచ్చిన మూడువేలలో మిగిలింది వాడిచదువుక్రింద తగలేశావ్. వాడిచెయ్యి కలిశాక నోరుకట్టుకొని యీ రెండేళ్ళలో గడించింది యిలా పెళ్ళికిక్రింద తగలెయ్. యెవరొద్దన్నారు?" అంటూనే దీపంతగ్గించి లేచిపోయాడు. పసుపుదగ్గరకు వెళ్ళినా అన్నపూర్ణ

యింకా అక్కడే కూర్చుంది. రెండు మూడుసార్లు భార్యవేపు చూశాడు. ఆమె అలానే కూర్చుంది. కానీ చీరకొంగుతో కళ్లు ఒత్తుకోవటం చూశాడు.

"చాలా రాత్రియింది పడుకో" అన్నాడు అన్నపూర్ణ తలెత్తి చూసింది. ఎదురుగా భర్తనుచూసి చప్పున లేచిపోయింది. ''మన్నాను నాకెందుకానిష్ఠూరం నీయిష్టంవచ్చినట్లుకానీ- నేనేవిధంగా అడ్డురాను.'' అన్నాడు.

ఈమాటలు విన్నాక ఆమెముఖంలో వెలిగినవెలుగు ఒకవిధంగా ఆయనదగ్గరగా రాటానికి తోడ్పడింది భర్త్రవక్షంమీద పరిపూర్ణానందంతో వాలిన ఆమెను అర్థంచేసుకున్నానన్నట్లుగా ఆయన సంచరించాడు.

నిముషాలు దొర్లుతున్నా యిరువురూ అలా నిల్చుండిపోయారు. ఈవేళ కయ్యంవల్ల వుత్పత్తిఅయిన హాలాహలం తరవాత అమృతమేమో యిది! ఇంతగా తనకుతానై దిగిరావటం యేనాడూ జరగలేదు — దీనికి యింకొక కారణంకూడా లేకపోలేదు. రాత్రిజరిగిన సంఘటనగురించి ఒక విధంగా సిగ్గుపడాలని తన అంతరాత్మ బోధిస్తూనేవుంది.

సన్ననిస్వరం, మెల్లగా తేరుకున్నఆస్వరంతో "బుచ్చిని మామూలుగాపిలుస్తారుకదూ?"— ఆమెనోరు ఆవలించివుంది... కళ్ళు మూతపడ లేదు-చేతులు వదులుదేరాయ్....

"హాఁ" అన్నాడు భద్రం చివరికి.

నోరు, కళ్ళు మూతబడి శక్తికోలదీ భర్తను బంధించింది బాహువులతో...

పరుపుమీద కళ్ళుమూతలు పడేముందు ''లక్ష్మి పెళ్ళివిషయం ?'' అన్నాడు.

"ఆపిల్ల అదృష్టం యెలావుందో?"

"అదృష్టానికే విడిచిపెట్టేస్తామా?"

"మా అమ్మవుంటే, అని, ఆ పిల్లలు అనుకోకుండా వుండటానికి చెయ్యవలసింది చేద్దాం" అన్నది అన్నపూర్ణ.

"అమ్మ యేదో చెప్పింనన్నావ్ ఒకసారి"

"ఆవిషయం మీతో చెప్పఖ్ఖర్లేదనుకుంటాను"

"ఏం"

"ఎప్పుడో అవసరంవస్తే చెప్తాను"

కనురెప్పలు బరువెక్కటంవల్ల కామోసు యిద్దరూ మూగవోయారు.

3

తెల్లవారింది. డాబామీద మంచులోనే రాత్రంతా పడుకున్నాడేమో ముఖం కొంచెం నిగారించివుంది. పరుపుతో క్రిందికి దిగుతున్న బుచ్చిబాబు వంటయింటి వసారాలో నిల్చున్న వదినవేపు చూశాడు. కాని యిదివరలా నవ్వలేకపోయాడు. వదినముఖం చప్పున త్రిప్పివేయటంతో సిగ్గుపడ్డాడు.

వదినమోము గంభీరంగా వుండటంవల్ల పిల్చి యేమైనా మాటలు వడ్డిస్తుందేమో అని అక్కడే యిటూ అటూ పచారుచేశాడు. మరిదిముఖం చూడనని ఒట్టుపెట్టుకున్నట్లుగా సంచరించడంతో యేడుస్తున్న చిట్టిని తీసు

కొని వదినదగ్గరగా వెళ్ళాడు. వదిన అక్కడనుంచి వెళిపోతుంటే "చిట్టీని తీసుకోండి వదినా" అన్నాడు.

వదిన చేతులుచాపింది. అప్పుడైనాచూడలేదు. బుచ్చిబాబు సిగ్గుతో సగం గొంతుకవిప్పి "కోపంమీద యేదోఅనేశాను మరచిపొమ్మని చెప్పండి వదినా"

పిల్లాడిని బుజ్జగిస్తూ అన్నపూర్ణ కోపంగానే "నాతో చెప్పటందేనికి?"

మరది తెల్లని ముఖం నల్లబడిపోయింది.

వదిన మళ్ళీ అన్నది "చెప్పవలసినవాళ్లతో చెప్పండి"

కర్తవ్యమూఢినిలా చూస్తూనిలుచుని కొంతసేపటికి జుత్తులోనికిర్రవేళ్లు పోనిస్తూ "అన్నయ్య యెదరపడటానికి సిగ్గుగావుంద"న్నాడు.

"అయితే మరేం? చీర కావాలా?"

ఈప్రశ్నవేశాక యిక నవ్వాపుకోలేకపోయింది. బుసవెక్కిపోయిన మనిషి పెద్దనిట్టూర్పుతో తేలికైపోయాడు.

"ఎప్పుడూలేనిది అలా డాబా యెగరగొట్టేశారేం"

"ఏంటో అలా వచ్చేసింది- అన్నయ్యనించే"

"ఏమిచేశారేమిటి? పెళ్ళిచేస్తే ఒళ్లువంచాలని కామోసు. కుండపట్టే వాళ్లం వున్నాంగా భయందేనికి బాబూ?"

"అన్నయ్య పైవాళ్ళతో యెందుకు చెప్పాలి?"

బుచ్చిబాబు ముఖం కొంచెం గంభీరమైంది.

"ఏం చెప్పారు?"

"అమ్మయ్య రెండుసార్లు సినిమాలకీ, ఒకసారి ఆఫీసువాళ్ళతో ఎక్స్కర్షన్‌కి వెళ్ళి డబ్బు తగలేశానని, యింకా యేవేవో ఆ గోపాలకృష్ణమూర్తిగారితో చెప్పారు. ఆయనేదో బ్రహ్మాండం బ్రద్దలయ్యేటట్లు నలుగురిమధ్యా పుట్టుపూర్వోత్తరాలు జ్ఞాపకానికితెస్తూ బుద్ధులు చెప్పుకొచ్చారు. ఏం! అన్నయ్య మనసులో యేమైనా వుంటే మీతో చెప్పకూడదండీ! మీరంటే బుద్ధులు చెప్పేవాళ్ళింకెవరున్నారు? ఆకోపం యీకోపంఅంతా-"

రాత్రి గలాటా జరగటానికి కారకురాలని తనే అనుకొని యేమీ మాటాడలేకపోయింది.

భర్త ఆమెతోను యీ విషయం చెప్పారు. భర్తను వారించిందిగానీ మరిదితో ఆమాటలు చెప్పలేదు. లక్ష్మి అంతలో అక్కడ నిలుచోవటం చూసి బుచ్చిబాబు పళ్ళుదోముపుల్లకోసం వెళ్లాడు.

కాఫీ గదిలోనికితెస్తూ పక్కగదిలోనున్న మరదిని కేకవేసింది. బుచ్చిబాబు వచ్చాడు. అన్నదమ్ములిద్దరూ ఒకగదిలోనే వున్నారు. అన్నపూర్ణ పెరటితలుపుకు చారబడి చిన్ననవ్వుతో అంది. "మీతమ్ముడుగారు క్షమించమంటున్నారని"

ఆమాటలు విననట్టే కాఫీ సేవిస్తున్నాడు వీరభద్రుడు.

వెనుకకుతిరిగి లక్ష్మివేపు చూస్తూ "పొయ్యిదగ్గర కూర్చో అమ్మా- ఆ తగువు తీర్చివస్తాను"

"నీలా దానిచెయ్యి కాల్చుకోనీయ్" అన్నాడు భద్రం.

"కుండపట్టేటప్పుడు చుట్టుకుదురుమీద మట్టికుండలా కూర్చుంటే యెలా ఔతుంది! చెయ్యికాలినా అనుభవించాలి"

"ఓహో ఒకేయిల్లాలు దొరికిందే—ఒరేయ్ బుచ్చి-మరేం-" కొంచం ఆగి "కానీ మరదలు పిల్ల మహాఘటికురాలని విన్నాను"

"మాచెల్లెలు మీ మొఖాసాలేం దోచుకపోములెండి ?"

"దోచుకుంటే వూరుకునే వాళ్లెవరే ?"

'ఆ ఊరుకుంటారా- కుర్చీలు విరగదోసుకుంటారు- దొమ్మరివాళ్లలా అరుస్తారు- మొఖాలు ముడుచుకుంటారు. అంతేనా ? మరేం చేస్తారు ?"

"వదిన వచ్చి నోరుమూస్తారు. ఎంతో కోపంగా వున్నట్లు నటిస్తారు"

"ఆదేమిటిరా అటువేపు తిరిగావ్"

"మనం యేమిటో గొప్పవాళ్ళ మనుకుంటాంగానీ వాళ్ళతరవాతే మనం అన్నయ్యా"

కలతలెలా వచ్చినయ్యో కలియికకూడ అంతవేగంగా జరగటంలో అన్నపూర్ణ సంతోషగర్వంతో ఫక్కున నవ్వింది.

"ఎందుకు నవ్వుతావ్ ? పాలపళ్లు కనిపిస్తున్నాయ్" చివర అక్షరాలింకా భద్రం నోటిలోనే వున్నాయ్. పెరటినుంచి ఒకసన్నని స్వరం "అన్నయ్య పళ్ళకంటె చిన్నవే" అంది లక్ష్మీమాటలువిని నిర్విణ్ణుడైనా మళ్ళీ సర్దుకొని "సరి ! ఈయింట్లో నేవొక్కడినే ఒకటి"

"నన్ను వెక్కిరించినంతకాలం అంతే"

"ఏమైనా మానేది లేదు"

అన్నపూర్ణ వంటయింటివేపు ఖాళీ గ్లాసులు పట్టుకుపోతూ "వాళ్లూ మానేది లేదు" అంది.

"పోనీ నువ్వు వెక్కిరించలేవుగా"

జవాబులేదు. కాని అన్నదమ్ము లిద్దరూ ముఖాలు చూసుకున్నారు.

౪

కార్తీకమాసంలో బుచ్చిబాబు పెళ్ళయింది. ఈ పెళ్ళిలో ఒకప్రత్యేకత వుంది జరగవలసిన తంతులు జరిగినా పెళ్ళిపీటలుమీద తగువయింది. పెళ్ళికొడుకు పీటమీదనుంచి లేచిపోతుంటే వదిన బలవంతంచేసి కూర్చొబెట్టింది. బుచ్చిబాబు పైఖరికి నవ్వినవాళ్లు స్తుతించేవాళ్లుకూడా లేకపోలేదు. మాటఆడకుండా నోరుకట్టుకుని కూర్చున్నవాడు భద్రిం ఒక్కడే. ఆలోచించవోయ్ అన్నాడు గోపాలకృష్ణమూర్తి పెళ్ళికొడుకుతో.

"మీహోదాకేమీ భంగంరాదు. అంతహెచ్చుగా వుంటే దానం చేసుకోండి" ఈచివరి మా ట లు గంభీరంగా రావటంతో ఒక్కసారి పరిస్థితి అదుపులోనికి వచ్చింది.

పద్మజ అప్పుడే రెండుసార్లు అత్తవారింటికిరావటం వెళ్లటంజరిగింది.

మూడోసారి అత్తవారింటికి వచ్చేటప్పుడు మాటాడితే విసుక్కోవటం ఎప్పుడూ చిన్నముఖం చేసుకొని ఒకదగ్గర కూర్చోవటం చేస్తుండేది.

ఆదివారమని బద్ధకం విరుచుకొని ధీమాగా లేచేసరికి పద్మజ సిల్కుచీరతో అగపడింది. అప్పుడే యేదో అనుమానం అవహించినా స్నానం, కాఫీ అయ్యాక కుర్చీమీద కూర్చొని "చాలా అందంగా కనిపిస్తున్నావే" అన్నాడు నవ్వుతూ.

దగ్గరగానేవున్న వదిన "ఇదెక్కడిహాస్యం అమ్మా" అంటూ ముఖం పక్కకు త్రిప్పింది.

"మర్యాదయిస్తున్నానండీ— గాజుబొమ్మలా యెంత అందంగా— ఆబొమ్మలా జాగ్రత్తగా చూడాలి యిలాంటి....."

పద్మజ చరచరా గదిలోనికి వెళ్ళిపోయింది. అప్పుడే శ్రీధరం బొగ్గుల బస్తా పెరటవేయిస్తూ "యీవేళకి నువ్వే బజారుకు వెళ్ళిరా" అన్నాడు. తమ్ముడు లేచి బట్టలువేసుకొని వంటయింటి దగ్గరకు వెళ్ళాడు. లక్ష్మి వంటయింట్లో వుంది. వదిన యేదో పని పురమాయిస్తోంది.

"ఇదేమిటండీ... పెళ్ళిముందు అన్నికబుర్లాడి తీరా లక్ష్మిని పొగ మధ్యను కూర్చోబెట్టారు" అన్నాడు నవ్వుతూ ఉద్దేశాన్ని గ్రహించినా ఆ విషయం ప్రస్తావించకుండా.

"వేగంగా మీరు రావాలి ?"

"ఎన్ని వీశెల బంగాళాదుంపలు ?"

"ఎన్ని వీశెలెందుకూ ? ఒక అరవీశె చాలు"

"సరి మాఅత్తారింట్లో రోజూ బంగాళాదుంపలకూర వుండితీరాలి"

ఈ మాటలు భార్యకు వినిపించినట్లున్నాదేమో. బజారుకు వెళ్లేముందు ఒకసారి గదిలోనికి వెళ్ళాడు. పద్మజముఖం పెడగా త్రిప్పివేసింది. కాస్త నవ్విద్దామని చేతిని నడుము దగ్గరకు చేర్చేసరికి ఒక గొంతునివిని తుళ్ళిపడ్డాడు. ముఖకళ మార్చడానికి పద్మజ ప్రయత్నించవలసివచ్చింది. బుచ్చిబాబు పెదాలొకసారి చప్పరించుకున్నాడు.

పద్మజ అన్నయ్యను కుర్చీమీద కూర్చోబెట్టింది. శ్యామలరావు మూడొంతులు యింగ్లీషున్న తెలుగును యేకధాటిగా గౌరవమైన భాషగా చెల్లగొట్టుతున్నాడు.

బుచ్చిబాబు బావదగ్గరగా వెళ్ళి వంగాడు. తలనుంచి సువాసన కొట్టింది. "బావగారూ! ఎనిమిది దాటినట్టుందే" అన్నాడు. కోటు ఒక సారి నవరించి వాచీచూసి "జష్టు యిప్పుడే యెనిమిదయిందన్నాడు.

"బజారు పనివుంది."

"సర్వెంట్ లేడూ"

"అంతా మేమే వస్తాను" అంటూ చిన్న వానజల్లులోనే వెళ్ళాడు!

అన్నచెల్లెళ్ళు మాటాడుకుంటుం డే అన్నపూర్ణవచ్చి బయట గుమ్మా నికి చారబడి నిలుచుని.

"ఏం తమ్ముడూ! అమ్మా అంతా కులాసాగా వున్నారా!"

"హాఁ రేపువచ్చి మాసిస్టర్ని తీసుక వెళ్తుందేమో!"

"వచ్చి రెండునెలలైనా కాలేదు"

"మా సిస్టర్ హెల్త్ యేమీ బాగాలేదు."

అన్నపూర్ణ వూరుకుంటే వెనుకనుంచి లక్ష్మి పొడుస్తూ మెల్లగా వూదుతోంది "బాగానే వుందను వదినా— మేం పంపించ మను"

అన్నపూర్ణ అప్పటికీ మాటాడలేకపోయింది. బుచ్చిబాబు "పావు వీశే తెచ్చానండి వదినా" అంటూ గొడవచేసు కొచ్చాడు. సంచి అందు కొని చూసింది. వంకాయలు కూడా వున్నాయ్. మిగతా డబ్బులు కానితో సహా లెక్కచెప్పి వదినచేతిలో పెట్టుండటం అన్న చెల్లెళ్ళిద్దరూ చూశారు.

సిగరెట్ ముట్టిస్తున్న బావగారికి కాస్తదూరంగా ఒక ట్రింకుపెట్టె మీద కూర్చొని "చదువ్వుతెలావున్నాయండీ" అన్నాడు. 'ఆఁ' అని గొణి

గాడుబావ. ఈవైఖరి కొంతవరకు అర్థం చేసుకున్న బుచ్చిబాబు మరికాస్త విజృంభించాడు.

"ఈమధ్య ఏఏపిక్చర్సు చూశారు ?"

"ఏవో మీకు నచ్చనివి"

"బి ఎస్.సి. లో నాలాగే ఫస్టుక్లాసు వస్తుందని మీసిష్టరు అంటోంది. మీలాంటివారికి రాకపోవడ మేంటి ?"

జవాబులేదు.

"ఈమధ్య లవండర్ల ధరలు పెరిగాయన్నారు ?"

ఈప్రశ్న వేసి పద్మజ ముఖంవేపు చూశాడు. కుపితుడై శ్యామల రావు లేచి వెళ్ళిపోయాడు. అన్నపూర్ణ, తమ్ముడూ, అని పిల్చినా లాభం లేకపోయింది.

గదిలో పద్మజ, బుచ్చిబాబే వున్నారు. చాలసేపటివరకు ఒకరి ముఖం ఒకరు చూసుకోలేదు. శుష్కహాసంచేస్తూ "మీఅన్నయ్య చాలా తెలివైనవాడు" అన్నాడు. పద్మజకు ముళ్ళు గుచ్చుకున్నట్లయింది.

లేచి యిటూ అటూ పచారుచేస్తూ కొంచం కళ్ళల్లో నీరుతెచ్చుకున్న భార్యను చూశాడు. కిటికీ దగ్గరఆగి, గజాలు పట్టుకొని మేఘావృతమైన ఆకాశంవేపుచూస్తూ మెల్లిగామాటలు తొణికేస్తున్నాడు. "ఇలా కన్నవారికి అన్నీ చెప్పుకోవటంవల్ల యెప్పుడో ఒకనాడు విచారిస్తావు— నువ్వెన్నో ఆశలు పెట్టుకున్నావ్— కానీ నేను ఆరోజున యేం చెప్పానో యిప్పటికీ ఆ మాటలే చెప్తాను— మా అన్నయ్యకు వదినకు శాసించటానికి హక్కుంది— శిరసావహించటం నావిధి"

ఉపదేశంలా యీమాటలు అన్నాక భార్యవేపు చూడలేదు. ఇంతలోనే వేసంగా తేలిపోయానని కామోసు సిగ్గుపడ్డాడు. భార్య తనవిషయమై ఒకవిధమైన లోకువను మనసులో సృష్టించుకోటానికి ప్రయత్నిస్తుందని "ఆకాశం మీద యెంతదో" అన్నాడు అభినయంతో,

పద్మజ కదల్లేదు మెదల్లేదు.

"చూశావా! చూడు"

ఈసారి లేచింది. కానీ వడిగా నడవలేదు. కిటికీగుండా చూసింది పెదాలు విరచి మళ్ళీ కూర్చుంది.

"గులాబి పువ్వును చూడలేదూ?"

జవాబులేదు.

"ఆకాశంమీద హరివిల్లైనా పొడుస్తుంది. కానీ— ఉష్— అదేమిటో నీముఖంలో నవ్వంటూ చూడలేదు" తరవాత ఇద్దరూ యేదో ఆలోచిస్తూనే కూర్చుండిపోయారు.

మరుచటిరోజు తహశీల్దారుగారు భార్యను పంపించారు నిలుచున్న పాటునే కూతుర్ని పంపెయ్యమని కూర్చుంది. అన్నపూర్ణ చివరకు "మగవాళ్లు వచ్చేవరకైనా వుండండిపిన్నీ" అని బ్రతిమాలింది. "నాకుపనుంది. సాయంత్రం ఆయనే వస్తారు" అని భోజనానికి వుండమని బ్రతిమాలినా వుండకుండా వెళ్ళిపోయింది.

ఆవిడ వెళ్ళాక "పంపటానికి వీల్లేదని చెప్పలేకపోయావా వదినా- వాళ్ళిష్టమూ మనిష్టమూ— మంచిగా పోదామంటే మరీ యెదిగా వుంది".

అన్నపూర్ణ "తొందరపడి నోరు జారేసుకోకమ్మా" అని లక్ష్మిని వారించింది.

పిల్లాడికి పాలుపెట్టూ పద్మజతో "ఒక్కరినని మాఅమ్మ నాకేం వచ్చినా నెత్తీనోరు మొత్తుకుంటుంది. అయినా అత్తవారింట్లో పడ్డకష్టాలు చెప్పుకొని పరువు కాల్చుకుంటామా- కలిగిన సంసారాలా కష్టపడకుండా బ్రతకడానికి— ఏమెంత కాగొడుగుబట్టి బ్రతుకొస్తున్నాం— ఈయేడు దాటితే యీడబ్బురొక్కటం తీరుతుంది. బుచ్చిబాబు ట్రైయినింగయిపోయి రెండువందలదాకా తెచ్చుకుంటారు కాబట్టి యీయిబ్బందులన్నీ తీరుతాయి

ఇంతవరకు నిమ్మళంగా తోటికోడలుతో చెప్తుందేకానీ తనకు కాద న్నట్లుగా పద్మజ మెసలింది.

సాయంత్రం అయింది. ఉదయం వెళ్ళిన బుచ్చిబాబు ముందుగా వచ్చాడు. ఒళ్లంతా జిడ్డుగా వుండటంవల్ల స్నానానికని పెరటినూతి దగ్గ రకు వెళ్లాడు. భద్రిం యింకారాలేదు. తహశీల్దారుగారు వచ్చారు. "వచ్చే వేళయింది కూర్చోండి బాబాయ్" అంటూ కుర్చీమీద కూర్చోబెట్టి కాఫీ తీసుకు రావటానికి వెళ్ళింది. తండ్రీ, కూతురు మాటాడుకుంటుంటే భద్రం వచ్చి గదిబయట నిల్చొనే నమస్కరించాడు. బయటకు వస్తూ "ఒకసారి అమ్మాయిని పంపించండి. వారం పదిరోజుల్లో దిగబెట్తాను" అన్నారు.

ఇంట్లో యిద్దరికి తప్పించి అందరికీ యీ కోరిక సమంజసమే అని పించింది. పద్మజ వెళ్ళాక బుచ్చిబాబు వంటయింటిదగ్గరకు "ఏంకూరండి వదినా" అంటూ వచ్చాడు.

"ప్రొద్దున్న తెచ్చిన వంకాయ వేపుడు— అవునుగానీ ఇంతకంటె మంచివి బజారులో లేవండీ బుచ్చీ?"

"మీబాబాయిలాంటి వాడెవడో మంచిమాటలాడి అంటగట్టాడు. అయినా రేపు చూసుకుంటానా?"

"ఏం చేస్తారు ?"

"ముస్కపిండి మరీ వసూలు చేస్తాను"

"మీ పుణ్యం వుంటుంది. కయ్యం తెచ్చుకోగలరు ?"

'అబ్బా ! ఏమండీ మహాపిరికి" అంటూనే బుచ్చిబాబు నవ్వాడు. చెల్లెలు అరుణతో సహా అందరిముఖాలు వెలిగాయి.

వారం. రెండువారాలు. మూడువారాలుకూడా దాటాయి. పద్మజను దిగబెట్టలేదు ఆనోటా యీనోటాపడి భద్రింవరకూ వచ్చిన నిందలవల్ల అన్నపూర్ణను గడపదాటనీయలేదు.

ఆదివారం అన్నదమ్ములిద్దరూ కాఫీ త్రాగుతుండగా "అవునండీ బుచ్చి— మాతమ్ముడితో అలా పౌడర్లూ, స్నోలనీ వేళాకోళం ఆడారు. వాళ్లేమనుకుంటున్నారు ?" అంది అన్నపూర్ణ—

"పైలోకంనించి దిగివచ్చినట్టు మాటాడతాడు, కోతలుకోసేవాళ్ల దగ్గర కొంచ్యాలిగానీ, అప్పునుగానీ— ఒక రోజుకు పౌడరులేదని ఆడ వాళ్ళు గింజుకు చచ్చిపోవాలా ?"

తమ్ముడు మాటలకు చప్పున అన్నయ్య "దానికేం తెలుస్తుందిరా ? పందెంవేస్తాను. ఒక పౌడరు పేరు చెప్పమనూ ?"

"ఈ హాస్యాల మాటకేంగానీ— ఈవేళైనా ఒకసారి నన్ను వెళ్ళ నీయండి. మాచెల్లెమ్మ ఒంట్లో బాగులేదని విన్నాను."

"ఏముఖం పెట్టుకొని వెళ్తావ్ ? కబురూ కాకరకాయ లేంది ?" యీసడించాడు భద్రిం.

"ఇద్దరూ యిలాంటి పట్టింపులు పెట్టుకుంటే యెలా ? సాయంత్రిం ఒకసారి వెళ్తాను."

"వారం రోజుల్లో దిగబెట్తానన్న పెద్దమనిషి యేం చేశాడు ? వెళ్ళి వాళ్ళ కాళ్ళుపట్టుకో యెవరొద్దన్నారు ?"

"వాళ్ళనంటే యేంలాభం ? తప్పంతా మనలో పెట్టుకొని" బుచ్చిబాబు అంటూనే లేచిపోయాడు.

అన్నపూర్ణ కొంచం నిష్ఠూరమైన స్వరంతో "నిజమే తప్పు మనదే. పిలవటానికి వెళ్ళామా ?"

"ఎలాగో మీరంతా చావండి. నాకెందుకు ?" భద్రిం కోపంతో మూలిగాడు.

ఈ మూలుగుతో మళ్ళీ గదిలోనికి బుచ్చిబాబు వచ్చి "వాళ్ళకితగ్గట్టే మనం ఉండాలి. పంపించకపోతే నష్టం యెవరికి ?"

"పోనీయండి బుచ్చీ ! తగూల్తో మరింత పరువుపోతుంది. మనకూ ఆడపిల్లలున్నారు. అభిమానాన్ని కాల్చేయటమెందుకు ? మనలక్ష్మిలాంటి పిల్ల. ఏడిపిస్తే మనకేం శ్రేయస్సుకాదు. సాయంత్రిం వెళ్దాం."

"మంచినీరైనా యిస్తారా ?" అన్నాడు భద్రిం. "ఇచ్చినా ఇవ్వక పోయినా మనం వెళ్ళినపని అయితేచాలు."

"అలాగనే పెళ్ళిలో అన్నిటికీ తలవంచావ్. పదు. యెవరొద్దాన్నారు ?"

"సంబంధాలు చేసుకొన్నాక యెవరివల్లో ఒకరివల్ల లోటుపాట్లుంటాయ్. ఎవరో ఒకరు సర్దుకోకపోతే యెలా ?"

"నే రాను" అంటూ మొండిగా తేల్చేసి బుచ్చిబాబు బయటకు వెళ్లి పోయాడు.

"మీరైనా రండి" అని అన్నపూర్ణ బ్రతిమాలింది భర్తను. ససేమిరా రానన్నాడు. అప్పుడు నెమ్మదిగా ముందుకు రాగల విషయాలు నచ్చ చెప్పింది. చూడండి వాళ్ళిద్దరూ హాయిగా వున్నట్లుచూడాలి. ఇద్దరిమధ్యా యేవో కలతలున్నాయి. పెద్దవాళ్లం మనం కలపాలిగానీ విడదీస్తే పాపం! అదికాకపోయినా మరికొన్నాళ్లకి బుచ్చి యే వేషాలువేసినా మనం తల యెత్తుక తిరగ్గలమా? ఈవేళ మనంవెళ్ళి బుచ్చినొకసారి రేపుపంపిద్దాం."

ఇలా కొంతసేపు నచ్చచెప్పాక భద్రిం "సరే" నన్నాడు.

ఆవేళ సాయంత్రిం తహశీల్దారుగారింటికి వెళ్ళివచ్చాక భద్రిం నోరు చాలసేపటివరకు అడ్డూ అపూ లేకుండా పెగిలింది. నిజానికి క్రొత్త కోడలిని పూజిస్తున్నామని వీరనుకుంటుంటే వాళ్లు దానికి యెదురుగా ఆరోపించారు. ఆమెను సంతోషపెట్టడానికి తనింకేమి చెయ్యాలో అన్న పూర్ణకు అంతుపట్టలేదు.

బుచ్చిబాబు అన్నయ్యమాటలంతావిని చివరకు "ఇందులో ఒక్క మాటైనా వాళ్ళెదురుగా అన్నారా వదినా?" అన్నాడు.

ఈసూటిప్రశ్నతో పరిస్థితి కొంతవిషమించింది. కోపంతో తబ్బిబ్బ వుతున్న అన్నయ్యవేపు చూడకుండా "వాళ్ళనెందుకనాలి?"అన్నాడు.

పెద్ద యీసడింపుతో అన్నయ్య లేచేసరికి అన్నపూర్ణ మోము భయావృతమైంది.

ఇంతలో పాప 'కీ' మంటూ గెంతులేసుకుంటూ చెయ్యి దులుపుతూ గగ్గోలుపెట్టుకుంటూ వచ్చింది. భద్రిం గప్పున వ్రేలినినొక్కిపట్టి "ఎక్కడ

చెయ్యి పెట్టావమ్మా'' అంటూనే భార్యవేపు తిరిగి "వేగంగా వుల్లిపాయ నూరు" అన్నాడు. తీరా చూశాక వంటయింటి అలమారులో పంచదార డబ్బాచాటున యింకా తేలు నక్కేవుంది.

మరుచటిరోజు ఆఫీసుకు వెళ్లేముందు వదిన, ఒకసారి అత్తవారింటికి వెళ్ళమని నచ్చచెప్పింది. సాయంత్రిం అలా చూసుకొనివస్తా నన్నాడు.

సాయంత్రిం వచ్చినవెంటనే ''వెళ్ళారాండి బుచ్చీ" అన్నది. వెళ్ళానన్నాడు క్లుప్తంగా. కానీ విషయాలేమీచెప్పలేదు. కొంతసేపయ్యాక "మనుషులను చూసి మరీ మసలాలండీ ?"

ఎందుకిలా మరిది అంటున్నాడో ఆమెకు అవగాహన కాలేదు.

"సంబంధం చేశారుగాని సంగతులు తెలుసుకున్నారు కాదు."

అన్నపూర్ణ మళ్ళీ మొగం వేలవేసింది. "ఉన్నా, లేకపోయినా నీవెంతో నేనూ అంతే అని పట్టువదలకుండా వుంటే యెవరికోసం లొంగు తారు ? చిత్తం ఐత్తెం అనుకుని కూర్చుంటే లోకువచెయ్యరూ మరి ?"

''నోరుగాని చేసుకోలేదు కదా ?''

"అంతలో కొట్టేసుకుంటామా ? తిట్టేసుకుంటామా ? నిలదీసి అడిగితే ఒంట్లో బాగున్నాక తప్పకుండా దిగబెట్తామన్నారు.''

అన్నపూర్ణ పెద్దనిట్టూర్పు విడిచింది. "రోజూ అలా తోసివేకదా ! ఒకసారి చూసి మరీరండి" అంది.

బుచ్చిబాబు నవ్వాడుగాని యింకేమీ అనలేదు. కానీ ఆ వేళ అన్నయ్య చేయవలసినపని తను చేసినందుకు చాలాసేపు కంగారుపడ్డాడు.

౬

నెలదాటింది. వచ్చేవారంలో పద్మజ వస్తుందనగానే భద్రం "మీ అమ్మకు కొంచం జ్వరంకాస్తోందిట వెళ్తావా ? అనిఅడిగాడు. అన్నపూర్ణ వెంటనే వెళ్లనని చెప్పలేకపోయింది. ఆవారంలోనే భార్యతో అన్నాడు "అల్లుడుమామలు కలసి తిరుగుతున్నారే"

"మీలా వుండమంటారా ? మనకి కావలసిందేమిటి ? వాళ్లకీ, మనకీ ఎటువంటి అరమరికలు లేకుండా వుండాలనేగా"

పొడినవ్వునవ్వి వెళ్ళిపోయాడు. ఎల్లుండి పద్మజ వస్తుందనగా రాత్రి యెనిమిదిదాటినా ఆవేళరాలేదు. బుచ్చి మొదటిఆట సినీమాకు వెళ్ళిపోయాడు. కళ్ళుకాయలు కాసేటట్టు యెదురుచూసుకొనికూర్చుంది. తొమ్మిది దగ్గరైంది. వచ్చాడు. ఆలస్యానికి కారణం అడిగితే ప్రయాణం కమ్మన్నాడు.

బుచ్చిబాబు సినీమానించి వచ్చేసరికి వదిన కళ్ళల్లో నీరుకారుతోంది. తరువాత ఫోంచేస్తానని స్టేషనుకు వెళ్ళాడు. రైలులో కూర్చొని తల్లికెలా వుందనే బెంగను దిగమ్రింగి మరిదికి యెల్లుండి పద్మజవచ్చాక జాగ్రత్తగా తను వచ్చేవరకు త్రిప్పుకోమంది. గోపాలకృష్ణమూర్తి స్టేషనుకు రావటం వల్ల భద్రం ప్లాటుఫాకం చివర యేదో మాట్లాడుతున్నాడు. రైలు కదిలేసరికి భద్రం వచ్చాడు. తమ్ముడు పెట్టెనుంచి దిగిపోయాడు.

భార్యాపిల్లలను కన్నవారింట్లో విడిచిపెట్టి వచ్చిన వారంరోజుల నాడు ఇంట్లో సామానులు చాలావరకు పాక్‌చేయిస్తున్నాడు. ఆవేళనే "ఎలమంచిలి బదిలీఅయిందని" తమ్మునితో చెప్పాడు. అకస్మాత్తుగా యిలా రావటంతో బుచ్చిబాబు యేవేవో ప్రశ్నలు వేశాడు. ప్రయత్నిదా

మన్నాడు. అన్నయ్య "లాభంలేదు. నయం చింతపల్లి యేజన్సీకి వెయ్యకుండా రక్షించారు" అన్నాడు.

వెళ్ళిపోయే ముందు 'వుత్తరం వ్రాయి అన్నయ్యా' అన్నాడు. అలాగే అన్నాడు అన్నయ్య. ఒక్కొక్కసారి అదొక విధమైన నవ్వును బుచ్చి గమనించకపోలేదు. దానికి కారణం యేమా అని ఆలోచించినా యేమీ పాలుపోకుండా వుంది. లక్ష్మి, అరుణల విషయము యేమైనా చెప్తాడంటే యేమీలేదు.

రైలు యెక్కే ముందు చెప్పాడు. మీవదినను అలాగే తీసుకువెళ్తాను. నువ్వేమీ అనుకోవద్దు" అన్నాడు. ఈ చివరివాక్యం అతని జీవితంలో తొలిసారిగా అన్నయ్య నోటివెంబడివినటంతో బుచ్చి నిర్విణ్ణుడయ్యాడు.

"వదిన కొన్నాళ్ళిక్కడవుంటే" అన్నాడు.

"నాకక్కడ హోటల్లో కష్టంగా వుంటుందిరా" అన్నాడు.

రైలు కదులుతుంటే తమ్ముడు శిలాప్రతిమలా నిలుచుండిపోయాడు వాళ్ళ జీవితాలలో విడిపోయి వుండటం యిదే తొలిసారి. అన్నయ్య వెనుకకు తిరిగి కిటికీగుండా వాల్తేరుప్లాటుఫారంవేపు చూసినా మళ్ళీ వెంటనే తలతిప్పివేశాడు. అంతవరకు ఆపుకున్న కోపం ఆవులింతలతో గాలిలో కలిసిపోయింది. తమ్ముడు తలవంచుకొని మెల్లగా అడుగులు చూసుకుంటూ వచ్చాడు.

అచ్యుతరామయ్యగారుగానీ, అన్నపూర్ణగానీ యెటువంటి అనుమానానికిగానీ పాల్పడకుండా సంచరించటానికి బహువిధంగా కృషిచేసాడు.

అన్నపూర్ణకు యెలమంచిలి రాగానే యిల్లు ఒంటిగా వుండటం యేమీ నచ్చలేదు. ఇరుగు పొరుగులేని యిళ్ళల్లో వుండటమంటే ఆమెకు

గట్టిదు. కాని యిళ్ళకరువు. ఎలాగో వుండక తప్పిందికాదు. తను అడక్కముందే ఖర్త అన్నీ చెప్తున్నారు. తమ్ముని మీద యింత అభిమానంతో మెసలుతుండటం ఆమెకెంతో ఆనందాన్ని కలిగించింది. నెలనెలా డబ్బు పంపించటం, వుత్తరాలుమీద వుత్తరాలు వ్రాస్తున్నట్లు మరిది, పద్మజ, లక్ష్మి, అరుణల క్షేమాలు ఖర్త చెప్పటంవల్ల యెలాగో కాలం గడచిపోతూంది.

౭

కాలగర్భంలో ఆయిదు నెలలు మ్రింగిపోయాయి. ఆదివారం సాయంత్రం లక్ష్మిని తోడుకొని గుమ్మంలో కాలు పెట్టగానే పాప "చిన్నాన్న చిన్నాన్న'' అంటూ కాళ్ళకు రెండుచేతులతో లంకెవేసింది. అన్నపూర్ణ యీగొడవ విని పెరటినుంచి గబగబ వచ్చేసరికి మరది పాపను యెత్తుకొనివున్నాడు. లక్ష్మి నాలుగడుగులు ముందుకేసి వదినను కౌగలించుకుంది.

ఇంతలో "ఇప్పుడే వస్తానని" పాపనుదించి బైటకు వదినమాటలు వినిపించుకోకుండా వెళ్ళిపోయాడు. లక్ష్మి పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచి పాపను యెత్తుకొని బిస్కట్లపేకట్ చేతిలో పెట్టింది.

''ఉత్తరం వ్రాసి వారంరోజులైందే యింత ఆలస్యంగా వచ్చారేమమ్మా" అంది వదిన.

క్రిందకు దిగాలనుకున్న పాపను దించేస్తూ వదినతో వసారాలోనికి వెళ్తూ "నయం! చిన్నన్నయ్య యెదరగా యిలా అడగలేదు."

''ఏం?"

"నీవు వ్రాయించిన వుత్తరం అన్నయ్యకు చూపించలేదు వదినా."

లక్ష్మి యిలా యెందుకు దాపరికం చేసిందో ఆమెకు అర్థంకాలేదు

పసారాలో కూర్చోమంటూ "సరేగానీ! ఇలా చిక్కిపోయావేం ?"

లేనినవ్వు తెచ్చుకొని "బావుంది వదినా నువ్వు చిక్కినోయి నేను చిక్కిపోయా నంటావ్ ?"

"మాచెల్లెమ్మ అయిణ అంతా..."

లక్ష్మి యీమాటలకు సమాధానం యీయకుండా వుయ్యాలవేపు చూస్తూ "చిట్టి చాలా పెంకితనం చేస్తున్నాడేమో—సాయంత్రం నిద్రి పోతున్నాడా— రాత్రికి పడుకోనిస్తాడూ ?"

"నేనడిగినదానికి జవాబు చెప్తావా ?"

"ఏం చెప్పను వదినా" ముఖం తిప్పుకొనే అంది.

"దాపరిక మెందుకమ్మా ? నేనమైనా అనుకుంటాననా ?"

"అదికాదు వదినా — మా అమ్మేవుంటే" లక్ష్మి గొంతుక పట్టుక పోయింది. కంటిరెప్పలు చెమ్మగిలినాయ్.

అన్నపూర్ణ గతుక్కుమన్నా సర్దుకొని "చెప్పమ్మా ఇక్కడున్నానే గాని నా మనసంతా అక్కడేవుండేది. కాని బుచ్చి మనసు తెలుసుకాబట్టి యేదో కాస్త ధైర్యంగా మెసిలేదాన్ని"

"చిన్నన్నయ్య యేంచేస్తాడు వదినా ? నిజానికి నాకీయింటికి రాటానికి యిష్టంలేకే నీవు వ్రాయించిన వుత్తరం దాచేశాను కానీ—"

ఏదో అవమానం పీక్కుతినటంచేత అన్నపూర్ణ అన్నది "అవునమ్మా! ఇల్లు గుల్లచెయ్యటానికి యిల్లాలి నయ్యానా ?"

ఈప్రశ్న లక్ష్మిని వ్యాకులపరచింది. వదిన యింకోలా అర్థం చేసుకుందని గప్పున వరసమార్చి "నెన్నంటే మాకళ్లు పోతాయ్ వదినా. ఏ నిష్ఠూరం వేసినా అన్నయ్యల మీద వేస్తాంగాని"

"మగవాళ్ళు— వాళ్ళుగొడ్డుల్లా కష్టపడి యింట్లోవేస్తేనా మనం సంసారం సాగించేది ? ఈ నిష్ఠూరాలనీ, యింటి వ్యాపకాలనీ వాళ్లనెత్తిన యెక్కిస్తే మనం వుండియెందుకు ?"

లక్ష్మి వదిన యింకేదో అనబోతుంటే హఠాత్తుగా "నాకేది యిచ్చి పుచ్చుకోలేదని యీనాడుకాదు యేనాడూఅనను. అన్నయ్యలదగ్గరనుంచి ఒక చల్లని కబురైనా ఆశిస్తుంటాను."

అన్నపూర్ణ పాలిపోయిన ముఖం కాస్తనిగారించింది. "ఏం! వుత్తరాలు రాస్తున్నారుగా !"

"ఒక ఉత్తరంలోనైనా నాగురించిగానీ, అరుణ గురించిగానీ, ఒక మాటైనా వ్రాశారా ? మావూసే అక్కరలేని అన్నయ్యముఖం యెందుకు చూడాలి ?"

వదిన విభ్రాంతితో "వ్రాయలేదూ?" అంది, వ్రాసుంటే అనడానికి నానోరెలావస్తుంది పోనీ నీవైనా ?"

అన్నపూర్ణ కళ్లలో నీళ్ళు నిండుకున్నాయి. ఒత్తుకొని అన్నదమ్ములు యింగ్లీషులో వ్రాసుకుంటారు. ఏదో ఆయన చెప్పింది నమ్మ తానుగానీ నన్నిలా అబద్ధాలాడి మోసంచేస్తారని యెలా అనుకుంటాను ? నేను వ్రాయటానికి వానాకాలం చదువాయె— వ్రాయటానికి ఆయన తప్పించి యింకెవరున్నారు ? ఏదో మాతమ్ముడురాబట్టి ఆయనకు తెలియకుండా అన్ని కష్టసుఖాలు వ్రాయించాను."

"నేను అంతే అనుకున్నాను. అన్నయ్య రమ్మనమన్నట్లు వ్రాయిం చాపుగాని అన్నయ్య రమ్మంటాడా వదినా ?"

"ఎందుకనరమ్మా? మీమీద అభిమానం లేకపోతే నెలనెలా యిక్కడ కష్టపడైనా మీరెక్కడ బాధపడ్తారేమో అని."

"అంత అభిమానంవుంటే మరేం?" చప్పున అర్థోక్తిలో అందుకున్న లక్ష్మిమాటలతో వ్యాకులపడి "ఏం ? పంపలేదూ ?"

"లేదు వదినా ఒక్కానీ పంపలేదు. చిన్నన్నయ్య సంగతి నీకు తెలుసుగా. ఇంట్లో పస్తుంటాడుగానీ దగ్గర స్నేహితుణ్ణైనా ఒక దమ్మిడీ అడగడు. ఇళ్ళద్దెకు పాతికపోను సంసారం యేం సాగిస్తాడు?"

అన్నపూర్ణ తలమొత్తుకుంది. లక్ష్మి యింకా చెప్పుకుపోతోంది "మొదటినెల చూశాం. డబ్బు పంపలేదు. చిన్నన్నయ్యకు వ్రాయటానికి యిష్టంలేదు తెచ్చినజీతం పాలవాళ్లకీ, యింటి అద్దెకూ. చిల్లర బాకీలకే పోయింది. కోరికోరి పంతంమీద తెచ్చుకున్నావ్ తోటికోడల్ని. ఆవిడని యెప్పుడూ మెప్పిస్తూ కూర్చుంటేనే ఆ యింట్లో యీ తల్లిలేని పిల్లలు మెసలేది."

ఈ మాటలు అన్నపూర్ణ వినలేకపోయింది. ముఖం పెడగా త్రిప్పి కన్నీరు కార్చుతోంది.

బలవంతంచేసి నేనే చిన్నన్నయ్యచేత వుత్తరం వ్రాయించాను. పెద్దన్నయ్య యేం మనసులో పెట్టుకున్నాడో మాకేం తెలుసు వదినా ?"

జవాబు చెప్పటంకానీ, యిటువేపు చూడటంగాని చెయ్యలేదు. పెదిమలచివర గగుర్పాటు కలిగిందామెకు.

"బట్టనుచూసి కోటుకత్తిరించుకో" మని పదిహేనురోజులు పోయాక జవాబిచ్చాడు చిన్నన్నయ్య యీపుత్తరంచూసి ముఖం మాడ్చుకున్నాడు పెద్దన్నయ్య కోపం నాకుతెలుసుగా మళ్ళీ నచ్చచెప్పి యింకోపుత్తరం వ్రాయించాను. ఆ పుత్తరానికి జవాబీయలేదు. రెండోనెల పెద్దన్నయ్య ఒక పుత్తరం వ్రాశాడు మొదటిపుత్తరం సంగతిలేకుండా. నేనూ యిక్కడ సంసారం సాగించాలి. నాదగ్గరనుంచి యెటువంటి సహాయం గురించి ఆలోచించకని — నేను యీపుత్తరం చూసి యేడ్చాను వదినా? చిన్నన్నయ్య యేమీ అనలేదు. కానీ ఆవిడ పెద్ద హంగామా చేసింది. ఆవిడ వద్దంటే బలవంతం చేసి నేను వ్రాయించినందుకు ఫలితమిదని — ఆవిడ మాట కద్దా? నీవున్నప్పుడు హొయ్యిదగ్గరకువెళ్తే కోప్పడేదానివి. నేను స్కూలునుంచి వచ్చేవరకూ హొయ్యి రాజెయ్యదు. పోనీ నేనేదో కష్టపడ్తాను కానీ అరుణ::"

"నాఅరుణ నేం చేసింది?" అంది తొందరగా అన్నపూర్ణ. బహు ఆతృతతో అటుమటిస్తుంటే లక్ష్మి పెదిములు వేగంగా కదపలేకపోయింది.

"చెప్పమ్మా చెప్పు ఏంచేసింది?"

"ఏం చేస్తుంది? చంపెయ్యదుగా" అంది లక్ష్మి. వదిన మనసు దర్వించిపోయింది.

"ఆ పిల్లచేత నానాచాకిరీ చెయ్యిస్తుంది. దాని వయస్సెంత వదినా- అప్పుడే అది హొయ్యిరాజెయ్య గలదా? నేనా, పదిగంటలకు పోయి సాయంత్రం వస్తాను. అన్నయ్య పొద్దునపోయి సాయంత్రం వస్తాడు. రోజూ నేనింటి కొచ్చేసరికి యేడుపు. వదిన ఇలాచేసింది, అలాచేసిందని. నే నేదేనా అంటే నోటికొచ్చినట్లు అనేస్తుంది. నాలుగుకాలాలపాటు బ్రతి కుండవలసిన మనిషి కదా అప్పుడే యింత కుళ్ళేందుకు వదినా? ఆవిడలా

చీరలుకొనమని యేం అల్లర పెట్టున్నానా! నువ్వున్నప్పుడు ఏం కొన్నావో అవే. అరుణ మాసినబట్టలతో నీ వున్నప్పుడెప్పుడైనా వుందా? నీవు మాని. పాపమ్కూడా లేకుండా తల్లిలేని పిల్లలని మమ్మల్ని ముందు చూసే దానివి. నువ్వుండబట్టి మా అమ్మను మరచిపోగలిగాముగాని లేపా అంటే అన్నయ్యలిలా వున్నందుకు మేం యేమయ్యేవాళ్ళం వదినా?"

అన్నపూర్ణ కళ్ళు చీరకొంగుతో వత్తుకుంటోంది. "పెద్దన్నయ్య కోపిష్టి అని నేనెప్పుడూ ఏడవలేదు. అన్నయ్య కోపిష్టి అవటానికి కారణం మనమే. అమ్మపోయాక యిల్లు నిలబెట్టాడా. ఈ సంసారం సాగించటానికి యెంత హైరానుపడ్డాడు. మేం అందరం పీక్కుతినేవాళ్ళం. కాని చిన్నన్నయ్య యేం కష్టపడ్డాడు. ఈ అయిదు నెలలకే యెంత మారిపోయాడు. మాటలతో మమ్మల్ని పీక్కుతింటుంటే యెందులోపడి చావాలి వదినా?"

"నేను చచ్చిపోలేదమ్మా" అంది అన్నపూర్ణ.

"ఆ ధైర్యమే బ్రతకాలనిపించింది. ఐనా మగాళ్ళ మాటలు సాగుతాయిగాని"

"సాగినన్నాళ్ళూ సహించిన వాళ్ళుంటే సాగుతాయ్."

"నీవిలా అంటావుగాని—ఇప్పుడేమైంది వదినా."

"అయిందేదో అయిపోయింది బిచ్చికి శలవుదొరకలేదని, మీరంతా కులాసాగా వున్నారని యిలా అబద్ధాలాడి యింతవరకు తెచ్చారు. అంతా మరిచిపో అమ్మా."

వదిన బ్రతిమాలేసరికి లక్ష్మి కళ్ళు నీటితోనిండినా సర్దుకొని "మరచిపోవ పోటానికి యిదేం పెద్దవిషయమా వదినా. ఇన్నాళ్ళూ మనసులో

దాచిపెట్టుకున్నది నీ దగ్గర వెళ్ళగక్కేశాను.''

లక్ష్మియొక్క యీ పరిపూర్ణ హృదయాన్ని వదిన యెన్నోసార్లు చవిచూసింది.

"ఆయన వెక్కిరించినా యేమన్నా—మీ అందరూ చూపించిన అభిమానంవల్లే బ్రతికాను."

"అభిమానం నీమీదే యెందుకు చూపించాలి వదినా ఆపద్మజమ్మ పెద్దింటిపిల్ల కావచ్చుకాని నిన్ననటానికి అధికారంయెవరిచ్చారు? చిన్నన్నయ్యలా చేతకానివాళ్ళం అవుతామా? ఒకనాడు మనసుండబట్టక యీ యింటికిరాటానికి నువ్వేకారణమని చెప్పాను. వుండిపోదు. ఏం భాగ్యభోగాలు అనుభవించటానికి వచ్చేశా అంది. అన్ని కష్టాలు పడ్డపుడు అన్నయ్యమా ఎదురుగా నీమీద విరుచుకుపడ్డప్పుడైనా యిలాంటిమాటలు అన్నావా వదినా? ఏమైనా చిన్నన్నయ్య యెదురుగానే అనేస్తుంది.''

''నన్ను పొగడటంతోనే గడిపేస్తున్నావు. అరుణను విడిచిపెట్టి యెలాగ రాగలిగావు"

"వచ్చేటప్పుడు ఒక్కటే ఏడుపు. తీసుకువెళ్దామంటే అన్నయ్యకు కోపం వచ్చింది. నిన్ను తల్చుకొని రోజూ ఏడుపే."

''బ్రతికుండి చచ్చినదాన్నయ్యాను."

''నీ పేరెత్తితే ఆవిడగారికి మంట! నువ్వేదో చిన్నన్నయ్యను మొదటనుంచీ షోకిల్లాలా తిరగనిచ్చావుకాదని కామోసు. ఇంట్లో లైటులు దానిచేత తుడిపిస్తుంది. నేను చేస్తానంటే యిప్పటినుంచి పిల్లని మొద్దుని చెయ్యికంది. బడికి పంపకుండా ఆవిడ మొద్దును చేస్తుందిగానీ నేనా చేస్తాను? ఒకనాడు నేనింటికొచ్చేసరికి వెక్కి వెక్కి యేడుస్తోంది. ఏమే

అంతే ఏడుస్తుందికానీ చెప్పదు. తరవాత తెలిసింది. డోము తుడుస్తున్నప్పుడు జారిపోయి ముక్కలైపోయింది. దానికి ఆవిడగారు చెయ్యి చేసుకున్నారు"

"కొట్టడమే!" అంది ప్రాణం పోయినట్లుగా. "కొట్టడం ఆవిడ కొని తీసుకురా అఖ్ఖర్లేదు వదినా. నేను ఆవిడ వయస్సుదానిని అయిపోయాను గాని లేదా అంటే నన్నూ కొట్టేదేమో! అయినా వూరుకుందా? మాటలతో పీక్కుతింది."

ఈ మాటల ధోరణితో దుఃఖం ముంచుకొచ్చినా యెలాగో విన్నది వదిన.

"ఆవిడ నెవరు కులాసాగా ఆనందంగా వుండొద్దన్నారు. ఇద్దరూ కలసి మమ్మల్నిద్దర్నీ వదిలేసి సినీమాలకి వెళ్ళేటప్పుడైనా యేమైనా అన్నామా? ఆవిడగారికి సిల్కు జాకెట్టు గుడ్డలు తెచ్చేటప్పుడైనా ముఖం ముడుచుకున్నామా? మామానాన మేం యింట్లో మసలుతుంటే ఆమెకా ఓర్వలేనితనం యెందుకు? మొదటిలో పెళ్ళిముందు అంత పెద్దకబుర్లాడిన చిన్నన్నయ్య యేమయ్యాడు? నిన్నర్థం చేసుకున్న వాళ్ళు గొప్పవాళ్ళై యుండాలి వదినా—నీకు కోపంవస్తే రావచ్చు. నువ్వనుకున్న మరిది, యిప్పుడు నీయింటికి రాలేదు."

అన్నపూర్ణ ఆడబడుచుయిచ్చే అభిప్రాయాలతోపాటు మనస్సులో అలముకుంటున్న విషయాలవల్ల వర్ణించలేని బాధపడుతోంది.

లక్ష్మి ముఖంయెత్తి అన్నది "నీయెదురుగా నా చదువు విషయమై అన్ని కబుర్లాడాడా? వచ్చేయేటి నుంచి చదువు మానేమన్నాడు"

"ఇంత వేగంగా మారిపోయాడా అమ్మా"

"మొదట్లో యేదో పట్టుదలతో వున్నాడు. ఆవిడ యేం మంత్రిం వేసిందోమరి. అత్తవారింటి దగ్గరనుంచి అవీ, యివీ రాసాగినయ్. మొదట్లో యెందుకని కేకలువేసినా మళ్ళీ వూరుకొనేవాడు. ఇదీ అదీ లేదనిచెప్తే యెక్కడనుంచి తేవటం అంటూ చిరాకుపడేవాడు. తరవాత ఆవిడ యేం చెప్పిందో యేమిటో రానురాను మావూసే యెత్తేవాడుకాదు. తిన్నారా చేసేరా అని అడగఖ్ఖర్లేదు ఉన్నామనైనా. పైవాళ్ళం కామనైనా ఆలోచించనట్టుంది. ఇల్లు మారిస్తే అద్దె చాలా కలిసొస్తుందంటే యిల్లు కరువా యేను. ఇలాంటి యిల్లు వదిలేస్తే యిన్ని సదుపాయాలున్న యిల్లు తక్కువకు దొరకదు. కన్నవారింటి పొరుగులో యిల్లు చూసింది. నాకుససేమిరా ఇష్టంలేదు. అన్నయ్యతో చెప్పాను. ఆయిల్లు చవకగా ఉంది అని తేలికగా అనేశాడు. నాకష్టం యేమిటో చెప్పలేకపోయాను వదినా."

"'కన్నవారి పొరుగున మరింత...." వాక్యం సగంలో ఆగింది వదిన.

"అదికాదు వదినా, ఈసెలవు లెందుకొచ్చాయోగానీ.... కన్నవారింట్లోనించి గ్రామఫోను తెచ్చింది. రోజూ సాయంత్రిం వాళ్ళన్నయ్య యేవో కొత్తకొత్త రికార్డులుతెచ్చి యిల్లంతా గోల. ఎందుకొస్తున్నాడని చెప్పను? ఏదో పేలుతాడు. ఎంతని సహించను, కనపడకుండా ఏమూలో దాగుంటే ఆవిడగారికి కోపం. మాఅన్నయ్య ఇంటికొస్తే నీకెందుకు కోపం అని అంటుంది. నిజంగా నాకు కోపమే. కానీ అనలేదు. వచ్చేవాళ్ళు శుభ్రింగాపోతే నాకెందు కొదినా కోపం? వాళ్ళన్నయ్య అందగాడని ఆవిడ మురిసిపోవాలిగాని నన్ను మురిసిపొమ్మంటే నామనసెలా ఒప్పుతుంది? మొన్ననే యిల్లు మార్చేశారు. అప్పుడే ఆయనగారు రోజంతా బాతాఖానీ - ఓన్నన్నయ్య వున్నాకూడా కేరింతాలు మధ్యను ఒకరోజుకే సగం చచ్చాను"

అన్నపూర్ణ పెద్దనిట్టూర్పు విడిచింది పాప యిటూఅటూ గదిలోకి,

చాపిడిలోకి తిరుగుతూ బిస్కట్లు పూర్తిచేసి అత్తయ్యవేపు చూస్తూనే దగ్గర కూర్చుంది. పాపను దగ్గరగా చేరదీసి "ఇలాంటి పిల్లలని కొట్టడానికి చేతు లెలా వస్తాయ్ వదినా! నలుగురుమధ్యా నీగురించి చెప్తూ ఆ కోతిపీడ వది లిందంది. అరుణ అక్కడే వుందేమో "ఫో నువ్వే కోతి" నంది. "చఫ్ నోరుముయ్" అంటూ చెయ్యెత్తిందావిడ. అరుణ "నువ్వేకోతివి ఫో నువ్వే కోతి" వని రెట్టించింది. గప్పున లేచి వీపుమీద చరిచింది. గదిలోనించి చూస్తున్న దాన్ని భరించలేక పోయాను. అరుణను తీసుకొని "చేతులెలా వచ్చాయయ్యా" అనేసరికి అగ్గిమీద గుగ్గిలం పడ్డట్టయింది. "మేం కోతులం కామంది"

"నిజమే కారమ్మా! కోతులైనా పిల్లలను చూసి కాస్త కనికరిస్తాయ్" అన్నాను. ఆవిడ మరింత రేగింది. "ముద్దిస్తూ కూర్చో. సిగ్గుపడనివాళ్ళకి యేంచెప్తే యేంలాభం?" అంది. ఎంత కోపమైనా వచ్చింది. ఏం చేస్తాను? నా నాలిక నేనే కరుచుకొని యేడ్చుకున్నాను. ఏమైనా అంటే యింటి నుంచి పంపించేటంత చాకచక్యం కూడ వుంది. అప్పుడెక్కడికి వెళ్ళటం- పెద్దన్నయ్యకు కోపం - అయినా ఆరాత్రి యెక్కడికైనా వెళ్ళిపోయి అడుక్కొని బ్రతుకుదామనిపించింది. కానీ మా అమ్మలాంటి దానివి నువ్వొకర్తి వున్నావు. ఒకనాడు కాకపోతే యింకోనాడైనా అన్నయ్య మనసు మార్చి మాకోసం పంపిస్తావ్. అప్పుడు మేం యింట్లో లేకపోతే నువ్వు బెంగపెట్టుకుంటావ్ — నీపిల్లలు మాలా అవటానికి నేనే కారకు రాలవ్వాలా? నాలాంటిదానికి పౌరుషం వుండి యెందుకని చంపేసు కున్నాను. అరుణ నాప్రక్కనే పడుకుంది. పెంచింది నువ్వు. ఉండివుండి నీకోసం పలవరిస్తోంది. ఏం చెయ్యటమో తోచక బేజారెత్తిపోయాను. అప్పుడే నీకు వుత్తరం వ్రాద్దామనుకున్నాను. కానీ నాకు తెలుసు. నీకా వుత్తరం అందదని. మళ్ళీ దేవుడిమీద భారం వేశాను. నాకర్మమట్లా కాలిందనుకున్నాను —"

ఈ మాటలింకా లక్ష్మినోటిలో వున్నాయ్. స్తంభానికి చారబడివున్న వదిన చీరకొంగుతో కళ్ళు కప్పుకొని వెక్కి వెక్కి యేడ్చేస్తుంది. ఆ యేడుపు చూసి లక్ష్మి కళ్ళల్లో నీళ్ళుబాగా నిండుకున్నాయ్. పాప తల్లి మీద చారబడి కళ్ళు నులుపుకుంటోంది. చాలసేపటివరకు యెవరినోటంటా ప్రయత్నించినా మాటరాలేదు. చివరకు వదిన మెల్లగా అడిగింది "క్రొత్త యింటికి వెళ్ళాక యేమైనా నోరు జారేశావా'' అని.

లక్ష్మి కొంచం తేరుకొని ''వెళ్ళిన రెండో రోజునే అన్నగారితో యెన్నో విషయాలు చెప్తోంది. నేనక్కడనుంచి పెరటికి వెళ్ళిపోయాను. తరవాత వచ్చి ఒకసారైనా నవ్వుముఖం చూడలేదన్నాడు. నాకు రిమ్మె త్తింది. సహించలేకపోయాను. తిమ్మనలా వున్నావని వెక్కిరించాను. అంతే నేను చేసింది. ఆవిడగారు యేంచెప్పారో యేమిటో నాకేం తెలుసు"

''సరేలే అమ్మా — ఎప్పుడు రైలెక్కేవో కాస్త —"

"ఇప్పుడేమీ అక్ఖర్లేదు...."

ఇంతలో నిద్రమేల్కొని మూలుగుతున్న చిట్టిని యెత్తుకొని ఆడిస్తూ కూర్చుంది. వదిన వంటయింటివేపు వెళ్ళింది. వంటయింటినుంచి తిరిగి వస్తున్న వదినవేపు చూసి ''చూశావ్ వదినా నీకొడుకేంచేసాడో?''

''అత్తయ్య మర్యాదని వుంచాడా? వెళ్ళమ్మా బిందితో నీరు వుంచాను. స్నానం చేస్తే...." అంటూ చిట్టిని తీసుకుంది.

ఈమాటల్లోనే బాగా ప్రొద్దుపోయింది. రోజూ సాయంత్రమైతే యిల్లు కదలని యింటిపెద్దా రాలేదు. బుచ్చిబాబు కూడా యింకా రాలేదు. పాప, నాన్న యింకా రాకపోవటంతో వ్రాసేవి అ ఆ, లైనా మాటి మాటికి నాన్ననిగురించి అడుగుతోంది. "అంత ప్రొద్దువుండనగా వెళ్లారు. మీరొచ్చారని కామోసు యీవేళ యింతఆలస్యం" అంది వదిన లక్ష్మితో.

ఇంతలో బుచ్చిబాబు వచ్చాడు. వదిన ముఖం చూడలేక లజ్జాన్వితుడై పాపను యెత్తుకొని నిలుచున్నాడు. పెరటి వసారాలోనికి వెళ్ళి వదిన చిన్నన్నయ్య నేమంటుందో అని చెవు లప్పచెప్పి వింటోంది లక్ష్మి. ''ఏమండీ బుచ్చీ! మా చెల్లెలిని తీసుకువచ్చారు కాదు''

''లేదు'' అన్నాడు ముక్తసరిగా. వదినేదో గుండె చీల్చేటట్లు మాట్లాడుతుందనుకుంటే యింకా అభిమానవాక్యాలు పలుకుతుందేమో అని లక్ష్మి లోలోన మండిపోతోంది.

"ఇలా ఒకసారి రండి" అంది వదిన పాపను దించి వెనకాలెవెళ్తూ. "ఇంకో అరగంటలో రైలుంది. వెళ్తానండి" అని నమిలాడు మాటల్ని.

''రైలు దిగేసరికి చాలా రాత్రవుతుంది. రేప్రొద్దున్న వెళ్ళకూడదూ? ఇంతదూరం వచ్చి మీ అన్నయ్యను చూడకుండా వెళ్తారా?"

"లేదండి వెళ్ళాలి"

ఈమాటలు కాస్త దృఢమైన స్వరంతో రావటంతో ''భోంచేసి వెళ్ళండి" అంది.

మరిది ముఖంలో విముఖత తిరిగి చూసి కాంతివిహీనమైన నగవుతో "అన్నపూర్ణ యింట్లో అన్నమే కరవా— భోంచెయ్యకుండా వెళ్ళటం— యిదెవరు చెప్పారు"

తనమాటలు తనకే అప్పచెప్పటంతో విధిలేక నాలుగు మెతుకులు నమిలాడు.

భోజనం చేస్తుండగా అన్నపూర్ణ యెందుకో మాటాడలేకపోయింది.

చెయ్యి కడుక్కున్న వెంటనే బయలుదేరాడు. వదిన సాగనంపుతూ గదిలోనే "ఆగండి బుచ్చీ" అంది. దగ్గరగానే లైటువెలుగుతోంది. మరది ముఖంలోనికి చూస్తూ చెయ్యిపట్టుకొని చేతిలో యేదో పెట్టింది. బుచ్చిబాబు చూశాడు. నాలుగు పదిరూపాయల నోట్లు "అక్కర్లేదు. మీరీ డబ్బివ్వపోతే చచ్చిపోఁ" అన్నాడు.

"నా ముఖం చూడండి — మీఅన్నయ్య కోపం మీకు తెలుసు— యిప్పుడు అబద్ధాలు కూడా నేర్చారు. నేను చచ్చిపోయా ననుకున్నారా? మీరీడబ్బు తీసుకువెళ్ళకపోతే నన్ను చంపుకుతిన్నట్టు"

వదిన స్వరం శోకమయం కావటం మరదిని కొంచెం వ్యాకుల పరచింది.

"ఒక తల్లిబిడ్డలు — అందులో మీఅమ్మ యెలా పెంచారో అప్పు డప్పుడూ జ్ఞాపకానికి తెచ్చుకోండి—"

ఈమాటలకు కూడా మరది కంఠం పుక్కిలిబిక్కి రవటంచేత మాటాడలేకపోయాడు.

"వెళ్ళండి — కానీ ఒక్కమాట"

ముందుకు రెండడుగులు వేసినవాడు ఆగాడు.

"ఈసారి మీరొచ్చేటప్పుడు చెల్లమ్మని అరుణను తోడుకొనే వస్తారు కదూ."

ముందు తటపటాయించినా "హాఁ" అంటూ కదిలాడు.

"ఈ విషయం మరచిపోకండి."

బుచ్చిబాబు తనకాళ్ళు బూరగాళ్ళయినట్లు భ్రమపడ్డాడు.

ఇంతవరకూ కొఱకొఱలాడుతూ లోలోన మండిపోతున్న లక్ష్మి భుజంమీద చెయ్యివేస్తూ "బుచ్చి బాగా చిక్కిపోయారు. నువ్వైనావేళకు భోజనం పెట్టలేదమ్మా" అంది.

ఏమనాలో, యేంచెయ్యాలో తోచలేదామెకు. వదిన ముఖంలోని విషాదరేఖలు, క్షణకాలపు మౌనం, లక్ష్మి మనసులో ఆలోచనలను రెచ్చ కొట్టినయ్. దాచటానికి చోటులేక పైకివెళ్ళగ్రక్కింది. డబ్బిచ్చి పంపావ్ నీవు పిచ్చిదానివి వదినా – నిన్ను మోసం చేశాడు."

"నన్నా! లేదు" అంది అదే ధోరణిలో.

"లేమా! కట్నం పుచ్చుకోనని పెద్ద కబుర్లాడాడే ఇప్పుడావిడగారి ఒంటినిండా బంగారమే"

బహుశః భర్త ఆరాత్రి ఆడిన మాటలు జ్ఞప్తికి రావటంవల్ల కామోసు అన్నపూర్ణ ఆలోచనలో పంపింది. "మంచిదే అవసరంవస్తే అప్పైనా దొరుకుతుంది.

"ఇన్ని చెప్పాను వదినా, నా యెదురుగా అడిగితే పోయేదిగా.

అన్నపూర్ణ పొడినవ్వు నవ్వటంతో లక్ష్మి నిజంగా వదినకు పిచ్చె త్తిందేమో అనుకుంది. తన్ను కూర్చోబెట్టూ అడిగి ప్రయోజనం?

మరింత రాజేస్తే యేంలాభం?

"అడిగుంటే యేం అనేవాడో. నిలుచున్నపాటున ప్రయాణం కట్టాడే ఉంటావా లేదా అంటే యెవరికోసం వుంటాడు."

"ఏదో కోపాలు చల్లార్చి యిల్లు నిలబెట్టాలి మనం. మనం పౌరుషా లంటూ పెట్టుకుంటే వాళ్ళకి చెప్పగలం? చూడు కోపంతో ఏదో అనేశానే అనుకో — అప్పుడు నీ విషయం?"

"ఏం—"

"మీఅన్నయ్య యీనాడు కాకపోతే యేనాడైనా అసలైన అన్నయ్య కాకుండా పోతారా? నేనన్నమాటలు నువ్వే చెప్పావని నీమీద అసహ్య పడరూ?"

"పడితే పడ్తాడు — అన్ని పెద్దకబుర్లాడినవాడు అత్తారిడబ్బు యెందుకు పుచ్చుకోవాలి?"

అన్నపూర్ణ మళ్ళీ నెమ్మదిగా నవ్వి. మధ్యను "నీకెందుకమ్మా యీ పంతం — మా యెవరికీ లేనిది?"

"నువ్వెప్పుడూ యిలా సర్దుకొస్తావు వదినా!" అంటూ చప్పున లేచి పోయింది.

వెనకాలే వెళ్ళి "ఇంకా నీవు చిన్నదానవమ్మా. మనలాంటి. కుటుంబాలలో కష్టసుఖాలింకా మాతోటికోడలిలా నీకేమీ తెలీవు. అవసరం యెంత పనైనా చేయిస్తుంది. బాధపడ్డవాళ్ళకిగానీ మిగతావాళ్ళకి ఆవిషయాలు తెలియవమ్మా. మీచిన్నన్నయ్య యింతలా మారటానికి కారణం యెవరంటావ్?"

"ఇంకొకరి నెందుకనాలి?"

"ఈయన డబ్బు పంపిస్తే బుచ్చి అలా అవుతారా? మీమీద మాటలు విసురుతారా? అయిందేదో అయిపోయింది. నడమ్మా. ఎప్పుడు భోంచేశావో?"

"అన్నయ్య భోజనం కానీ."

౮

భద్రం రాగానే పాప బుచ్చిబాబు రాకను పోకను చాలా గమ్మత్తుగా చెప్పింది. ఈవిషయం ముందుగా తెలిసినట్టే, యిదొక పెద్దవిషయంకానట్టే సరిగ్గా వినిపించుకోకుండా "అమ్మను పిలు" అన్నాడు. ఇంతలో రంగా రావు బట్టలు మార్చాడు. అన్నపూర్ణ కూతురువెనకాలే వచ్చి గుమ్మం దగ్గర తలదించి నిలుచుంది.

"మీ తమ్ముడు రేపే పోతానంటున్నాడు."

ఈమాటలు తనకు కాదన్నట్లుగానే మౌనముద్ర అయ్యింది.

"ఏదీ, వచ్చివారమే అయ్యింది. ఇంకోవారంవుంటే యేంపోయింది"

బావగారి మాటలకు అందుకున్నాడు—"అక్కడ పదిరోజులైనా వుండకపోతే నాన్నకు కోపం వస్తుంది."

ఇక బావమరుదులు వాదనలోనికి దిగారు. అన్నపూర్ణ అడ్డొచ్చి "రేపొకరోజుండి, ఎల్లుండి వెళ్ళిపో తమ్ముడూ" అన్నాక అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోతూ "భోజనాలకి లేవండి" అంది.

భద్రం భోజనానికి కూర్చొనేముందు చెల్లెల్ని వంటయింట్లో చూసి హేళనగా నవ్వుతూ "ఈ దొప్పచెవులన్నయ్యమీద అభిమానం పుట్టిందేమో" అన్నాడు.

ఒకసారి కొత్తచుట్టం యెదురుగా వదినను వెక్కిరించాడని అన్నయ్యను దొప్పచెవులన్నయ్యని పరోక్షంగా వెక్కిరించింది. అన్నయ్యవరకెలా వెళ్ళిందని ఆలోచించి యెటువంటి జవాబు యియ్యలేదు.

మాటల్లో మాటగా పంక్తిలో కూర్చున్న బావతో అన్నాడు "నాలాంటివాడుండబట్టి మీఅక్కయ్య చెల్లిపోయింది."

సహజంగా సిగ్గుకులోంగే మనిషి రంగారావు. ఒక చిన్ననవ్వు నవ్వి అక్కయ్యవేపు చూశాడు. భద్రం యింకా లోకువను బాగా వినియోగించుకుంటుంటే యిక అక్కమీద ఆధారపడి లాభంలేదని నోరువిప్పాడు.

"మీపేరు ఊరూరా చెప్పుకుంటున్నారు"

"చెప్పుకోరటోయ్ — ఆపాలపళ్ళు"

"మీపళ్ళకంటే పెద్దవికావు" అన్నాడు. చప్పున తనతో యేకీభవించే యీాయన నొకసారి లక్ష్మి తొంగిచూచింది. రంగారావు యిదివరకన్నా కాస్త శరీరం చేశాడు. తలవంచి భోంచేస్తున్నవాడు గప్పున తలెత్తి యెదురుగా కనపడి వెంటనే మాయమైన కళ్ళని మనసులో వెతుక్కుంటున్నాడు.

ఈసారి బావగారేమన్నా యెదురాడలేదు. ఒకవిధంగా కులాసాగా వుండి భార్య ముఖకళను మార్చాలని యిన్నివిధాల ప్రయత్నించినా లాభంలేక చేతులు కడుక్కున్నాడు భద్రం.

కోపంతో యేదో అనేముందు ప్రయత్నంమీద నోరు నొక్కుకొని ఆలోచించి మళ్ళీ అవసరమైతే అందామనే తత్వంగల మనిషికాబట్టి అన్నపూర్ణ ఆరాత్రి చాలాసేపటివరకు ఆలోచిస్తూనే వుంది.

తెల్లారేక మామూళ్ళుగా యింటిపనుల్లో నిమగ్నమయ్యింది. భద్రం అఫీసుకు వెళ్ళాడు. రంగారావు వీధిలోనికి వెళ్ళేముందు అక్కతో చాలాసేపు మాట్లాడాడు. చిట్టిని నిద్రపుచ్చి కూర్చుంది. గదిలో ఒకమూల నేలమీద తలమీద చేయివేసుకొని.

వంట పూర్తయాక పాపతో పాటల పోటీకి దిగింది లక్ష్మి. ఏకాంత రూపా అనే ఎనిమిదిసార్లు వల్లించింది పాప.

ఈ పాటలు బయటకు వినిపిస్తున్నాయేమో రంగారావు తలుపు తట్టకుండా బయట నిల్చుండిపోయాడు. తరవాత లక్ష్మి అన్నపూర్ణల మాటలు విని తలుపు తట్టాడు. లక్ష్మి అక్కడినుంచి మెరుపులా మెరసి మాయమయ్యింది.

అక్క యెదురుగా కుర్చీమీద కూర్చొని "మంచినీరు" అన్నాడు నవ్వుతూ.

లక్ష్మీ! మంచినీరు తీసుకురా అమ్మా'' అంది తలతిప్పి.

"ఏమిటక్కా! కూతుర్ని పిలిచినట్లు''

''కూతురుకంటె హెచ్చు తమ్ముడూ....''

లోపలనుంచి యిప్పటివరకూ యే సమాధానం లేదు. కొంచెం సేపటికి ''ఇదిగో వదినా''అంది. అన్నపూర్ణ నవ్వి ''అంత సిగ్గుపడితే యెలా? తీసుకురామ్మా'' అంది. లక్ష్మి గ్లాసు గుమ్మందగ్గర పెట్టి గప్పున మళ్ళీ మాయమైపోయింది.

"ఏమిటమ్మా యింతసిగ్గు — నిన్నెవరూ మింగెయ్యరు'' అంటూ లేచి గుమ్మందగ్గరకు వెళ్ళి గ్లాసుపట్టుకొని చూసింది.

''పో వదినా" అన్నట్టు నవ్వుతున్న వదినవేపు చూసి ముఖం మడుచుకొని సైగచేసి పెరటివైపుకు వెళ్ళిపోయింది.

"మరుచటిరోజు వెళ్లిపోయేముందు ఒంటిగా కూర్చున్న లక్ష్మి వేపు చూస్తుంటే, పరిస్థితి విషమించిందని తెలుసుకొని లక్ష్మి వెళ్లిపోయింది. రంగారావు నాలుగడుగులు ముందుకువేసి ఆగిపోయాడు.

౯

వాతావరణంలో మార్పువచ్చింది. వరుసగా వానజల్లు నాలుగురోజు లుంది. అన్నపూర్ణకు తలనొప్పితో పాటు వుండివుండి కాస్త జ్వరంకూడా కాస్తోంది. అయినా యింట్లో పనిపాటలు పూర్తిగా లక్ష్మిమీద విడిచి పెట్టలేదు.

సంసారం సాగిపోవటానికి అవసరమైన విషయాలలో భర్తతో మామూలుగా మాట్లాడటానికి ప్రయత్నించినా యిదివరలా మనసు వికసింప జేసికొని మాటాడలేదు. భర్తను నిలదీసి అడగాలని అనుకుంది కానీ ఆపని చేసేముందు ఆలోచించటమే యీ పదిహేనురోజులూ ఆమె నిలా మెసల నిచ్చింది. ఏమైనా ఆ వచ్చేనెల జీతాలందేవరకు వూరక వుండటమే మంచిదనుకుంది.

ఆదివారం పదిగంటలు వేశారు. అప్పుడే నాన్న రావటంచేత మంచం మీదనుంచి లేచింది. నాన్న మనుమరాలితో ఆటల్లోపడ్డారు. బొమ్మకావాలని పాప మారాంచేసింది. వీధిలోనికి పాపనెత్తుకొని వెళ్లాడు.

తిరిగివచ్చేసరికి పండ్రెండు దగ్గరయింది. భర్తకూడా అప్పుడే వచ్చాడు. ఏలాగో ఓపికపడి అన్నపూర్ణే అల్లుడుమామలకు వడ్డించింది. భోంచేస్తూనే అచ్యుతరామయ్యగారు అల్లు నుద్దేశిస్తూ "ఏమోయ్! టెష్టులు పేసయ్యావు కదా ఇంకో మెట్టెక్కే అవకాశం వుందా?" అన్నారు.

"ప్రస్తుతానికి ఇంతే" అన్నాడు అల్లుడు.

ఈ విషయాన్ని యిరువురిలో యెవరూ ముందుకు సాగించటానికి ప్రయత్నించలేదు. మౌనంతోనే మజ్జిగవరకూ వచ్చారు.

భారీశరీరాన్ని కాస్త పీటమీద సర్ది అన్నాడు "ఆఁ అడగటం మరి చాను—రంగడ్ని యెందుకు పిలిపించినట్లు?".

ఈప్రశ్న కొంచం అసహజమైన స్వరంతో రావటంతో సంకోచితం తోనే "వూరకనే" అన్నాడు.

"అంతేనా?" అర్థోక్తిలో అన్న మామగారివేపొకసారి చూచాడు.

"మీ మనసులో యేంవుందోచెప్పండి" అన్నాడు నిర్మొహమాటంగా.

"ఏంవుంది! ఇప్పుడు వాడేం అఘోరిస్తున్నాడు. ఇంటా వంటా లేని పని చేస్తున్నాడు".

"ఏమిటా పని?" గభాల్న అందుకున్నాడు అల్లుడు.

"పిలిపించినట్లు పిలిపించి వాడికి నేర్పిస్తావటోయ్".

"మేమేం నేర్పించక్ఖర్లేదు. మెత్తగావున్నా నేర్పించేవాడు మీవాడే".

"ఇదిగోనోయ్ — దాపరిక మెందుకూ? కుండమార్పుకు నేను ఒప్పుకోను".

చేతిలో అన్నం, ఛద్రిం యెదురుగానున్న ఆకుమీద పడిపోయింది. ఝల్లిపడ్డాడు. క్రోధారుణిత నేత్రాలతో భార్యవేపు చూశాడు. చలించ నట్లే ఆమె తలదించుకొని నిలుచుంది. చలించిం దిప్పుడు ఛద్రిం. లేచి చెయ్యికడుక్కున్నాడు. గదిలోనికి వెళ్ళిపోయి బట్టలుమార్చి, ఛడాలున తలుపువేసి వీధిలోనికి వెళ్ళిపోయాడు. బొమ్మతో ఆడుకుంటున్న పాప ఝల్లిపడింది. బొమ్మనుగట్టిగా పట్టుకొని కేకవేసింది

అందరి గొంతుకలు కట్టుబడ్డాయ్. అచ్యుతరామయ్యగారు బొజ్జ నిమురుకుంటూ అంగటిగదిలో వాలుకుర్చీమీద చారబడ్డాడు.

ఆపులింతలు తీస్తూ కూర్చున్న తండ్రిదగ్గరగావచ్చి నిలుచుంది. ముఖందించుకొని "ఇంతేమైనా అనాలని వుంటే నే నున్నాను నాన్నా" అంది.

"నువ్వీ విషయంలో మధ్యపడకమ్మా" సహజమైన ప్రేమతోనే.

"తమ్ముడితో చెప్పిందాన్ని నేనే. ఆయన కీవిషయం యేమీ తెలీదు నాన్నా".

"కప్పుకొస్తున్నావు గానీ—ఇదాపనీ!"

"నామాట నమ్మరా నాన్నా" అంది కంపించే గొంతుకతో. ఈ గొంతుక కొంతవరకు పనిచేయటంచేత తండ్రి జబా బీయలేకపోయాడు.

అన్నపూర్ణ మళ్లీ అంది "నేనే వుత్తరం వ్రాయించాను. నేనే ఆ పిల్లను చూపించాను. చేసిందంతా నేనే. ఆయన కేమీ తెలీదు".

"ఏం కానీ! నాకు ససేమిరా యిష్టంలేదమ్మా. ఈ కబురు చెప్పడానికే వచ్చాను—ఎక్కడకో వెళ్ళినట్లుంది. విన్నా వినకపోయినా యీ కబురు చెప్పేయ్—వస్తాను" అంటూ కుర్చీమీదనుంచి లేచిపోయాడు.

ఇంత వేగంగా వెళ్ళటానికి నాన్న లేచినా అన్నపూర్ణ వుండమనైనా అనలేకపోయింది. బట్టలువేసుకొని గొడుగు పట్టుకునేవరకూ తండ్రివేపు కొయ్యబారి చూస్తోంది. చివరకు "ఆశ విడిచిపెట్టుకోమంటారా నాన్నా" అంది.

"నువ్వే చెప్పమ్మా! ఇదేం సబబుగా వుందో". "తెగతెంపులుచేసి నేనెలా మాట్లాడుతాను నాన్నా. పిల్ల మాది. పెంచాం పెద్దచేశాం. పీక

నులిపేస్తామా?" అంది. ఈమాటలు హృదయారాటాన్ని విస్పష్టంగా బహిర్గతం చేస్తోంటే తండ్రి అలా నిలుచుండిపోయాడు.

"ఉన్నవా డొక్కడేనా... నలుగుర్లో".

"దీనికే మీపరువుపోతుందా నాన్నా?"

ముసలాడు ముఖం తిప్పి "మీ అమ్మకూడా యిష్టంలేదు. నా మాట విను. కాదంటే ఆపిల్లకేదో సంబంధం చూద్దాం" అంటూనే ముందుకు సాగాడు.

"పేదవాళ్ళ యింటిలో పుట్టడమే ఆ పిల్లచేసిన తప్పు. అయినా మేం పస్తుండైనా ఆ పిల్లను ఒక యింటిదాన్ని చెయ్యకుండా పోతామా? వెళ్ళండి నాన్నా" అంది.

"నాన్న ఒక్కొక్కడుగు వేస్తోంటే అన్నపూర్ణ గొంతుక రానురాను శోకంనుంచి తేరుకుంటోంది. గుమ్మందగ్గర కాలువేసి వెనుకకు చూసేసరికి కూతురు చీరకొంగుతో కళ్ళుఒత్తుకుంటోంది.

"వస్తానమ్మా" గొణిగాడు తండ్రి.

"మంచిది నాన్నా—కూతురికిచ్చిన డబ్బు కొడుకు నమ్మైనా రాబట్టుకోండి".

డబ్బుకూ తనకూవున్న సంబంధ మెలాంటిదో తెలిసున్న కూతురిలా అంటుందని యేనాడూ అనుకోని పెద్దమనిషికి ఒళ్ళొక్కసారి పీక్కుపోయింది.

"వచ్చారు—ఇంట్లో పెద్దకలహం లేవదీసిపోతున్నారు. వెళ్ళండి—నాకు తల్లీ తండ్రీ లేరనే బ్రతుకుతాను".

ముసలాడి చంకనున్న గొడుగుజారిపోయింది. అన్నపూర్ణ అక్కడ నిల్చోలేక రెండో గదిలోనికి వెళ్లిపోయి మంచంమీద కూలబడింది. కూతురుమాటలు కాళ్లను బంధించినా ప్రియత్నంమీద ముందుకుకదిలాడు.

ఎండ చల్లబడ్డాక అచ్యుతరామయ్య మళ్లీవచ్చాడు. నాన్నను తను పలకరించకుండా నిద్రినుంచి లేచిన కూతుర్నికూడ దగ్గరకు వెళ్లనీయ లేదు. వీధిగదిలో కూర్చొని చివరకు రెండో గదిలోకివెళ్లాడు. తలనొప్పి తో పడుకున్న కూతుర్ని పిలవటానికి ప్రియత్నించాడు గాని పిలవలేక అక్కడేవున్న పాపను యెత్తుకున్నాడు. పాప చేతితో నోరు మూసుకుంది.

"చాల్లేవే నీ వేషాలు — కళ్లుకూడా మూసేసుకో — పళ్లూడిన ముసలాణ్నిగా".

"చెవులు కూడ" పాప కళ్లుమూసుకుంది.

పాప ఒక్కసారి కళ్లుతెరచి లల్లలల్లా అని నాలికతో వెక్కిరించింది

"చూడమ్మా! నీ కూతురు చెవులుపట్టుక ఆడిస్తోంది...."

అన్నపూర్ణ లేచి కూర్చుంది. మంచంమీద కూతురు ప్రక్కనే పాపనెత్తుకొని కూర్చొని "చాలా పెద్దమాట అనేశావమ్మా" అన్నాడు.

ఆమె యేమీ అనలేదు. ముఖం దించింది. కానీ దుఃఖం మాత్రిం పుటికిపోతోంది. ముసలాడు ముక్కు కొస్త నులపుకొని "నీకంటేనమ్మా" అన్నాడు. శోకం నిండుకున్నా కళ్లు కప్పుకొని "కన్నవారిమీద నిష్ఠూరం వెయ్యక యింకెవరిమీద వేస్తాను నాన్నా" అనేసరికి ముసలాడి కంటిరెప్ప లు చెమ్మగిల్లినాయ్. పాప నోరుతెరచి ఆ కళ్లవేపు చూస్తోంది. వాళ్ల

జీవితాల్లో ఆపుకోలేని దుఃఖం మళ్లీ యిద్దరికీ ఒక్కసారి పొంగటం యిది రెండోసారి.

అచ్యుతరామయ్యగారు కొంతసేపయ్యాక "అమ్మను వారం పది రోజుల్లో మంచి రోజు చూసి పంపిస్తాను" అన్నాడు. తండ్రి వెంటనే రైలువుందని ప్రయాణం కట్టాడు. వెళ్లేముందు "చాల నీరసంగా వున్నారు. కొంచం జాగ్రత్తగా వుండమ్మా" అని అన్నాడు.

అన్నపూర్ణ మౌనంగా నిగారించిన ముఖంతో కూతుర్ని యెత్తుకొనే గుమ్మంవరకూ సాగనంపింది. గుమ్మందాటుతున్న తాతయ్యని పిలిచి మరీ లల్లాలల్లా అని వెక్కిరించింది పాప.

పోవే అంటూ ముసలాడు వెనక్కి తిరిగాడు. విరగబడి నవ్వుతూ మళ్లీ పాప వెక్కిరించింది.

పాప బుగ్గ పట్టుకొని, రెండో బుగ్గమీద ముద్దులాడి "వస్తానమ్మా" అంటూ వెళిపోతోంటే కూతురు తండ్రి కనిపించేవరకూ చూస్తూనేవుంది.

౧౦

వీరభద్రరావు వచ్చేసరికి బాగా చీకటిపడింది. అన్నపూర్ణ కొంచం జ్వరం తగలటంవల్ల మూలుగుతూ మంచంమీదపడుంది. అన్నయ్యను చూసి లక్ష్మి పెరటిలోకి వెళ్లిపోయింది. చిట్టి వుయ్యాలలో నిద్రపోతున్నాడు.

పాప ఒక్కర్తె తప్పించి ఆయింట్లో ఆయనను అప్పటికి పలుకరించేవా రెవరూ లేకపోయారు. తండ్రిచుట్టూ గెంతులేస్తూ తాతయ్య నెలా వెక్కిరించిందీ చెప్పుకొస్తోంది. చిరాకుగావున్నా ఒక్కొక్కసారి దృష్టి పాపమీద పడటంచేత నవ్వువస్తున్నా ఆపుకున్నాడు.

అన్నపూర్ణ ఒక అరగంట పోయాక మెల్లిగా లేచివచ్చి "భోజనానికి లేవండి" అంది. మాటాడకుండాలేచి పెరటుకు వెళ్లాడు. చేరువలోనే కూర్చొని "అప్పుడనగా వెళ్లి యింత ఆలస్యంగా వచ్చారేం" అంది. భర్త నోరు మనసు భోజనంమీదే లగ్నమైయుంది. లక్ష్మితో యిది తీసుకరామ్మా అది తీసుకరావమ్మా అని చెప్తూనే భర్త భోజనం అయ్యే వరకూ అక్కడేకూర్చుంది.

సోమవారంనాడు యింటియజమాని ఒక కొత్తమనిషిలా మెసలటం తప్పించి మిగతావన్నీ మామూలుగానే జరిగిపోతున్నయ్.

నాలుగురోజులు పోయాక ఒంట్లో కాస్త నిమ్మళించాక భర్తతో లక్ష్మి పెళ్లివిషయం మెల్లగా నచ్చచెప్దామని, తరవాత మరదికి వుత్తరం వ్రాయిద్దామని సంకల్పించుకుంది. కానీ మంగళవారం చీకటిపడ్డాక బుచ్చిబాబు, పద్మజ, అరుణ రావటంతో అన్నపూర్ణ ఆశ్చర్యపడింది.

అరుణ పరుగెత్తివెళ్లి మంచంమీద అన్నపూర్ణ ఒడిలోపడి వెక్కి వెక్కి యేడ్చేస్తోంటే అందరూ అలా నిశ్చేష్టులయ్యారు. వదిన కళ్లు మసకలు కమ్మినట్లైనయ్. మాటాడటానికి గాని, ఆలోచించటానికి గానీ పాలుపోలేదు. వదిన చెక్కిళ్లపై కన్నీరుజారటం బుచ్చిబాబు చూశాడు. చివరకి యెక్కడనించి శక్తివచ్చిందో లేచి అరుణను యెత్తుకొని మెల్లగా పెరటుకు నడిచింది వదిన యెక్కడ పడిపోతుందనో లక్ష్మి వెనకాలే వెళ్లింది. వసారాలో కూర్చోబెట్టి అన్నం తీసుకరమ్మని సైగ చేసింది. అరుణ వీపుమీద వేసిన చెయ్యి ఆపిల్ల భోజనం పూర్తి చేసేవరకు తీయలేదు.

లక్ష్మి వంటయింటిలో కొత్తగా వంటప్రయత్నంలో వుంది ఆమె వెనకాలే పద్మజ కూడవుండి సహాయం చేస్తోంది. భోజనాలు పూర్తయే సరికి తొమ్మిది దగ్గరయ్యింది. అన్నదమ్ములిద్దరూ భోజనందగ్గర ముభావంగానే వున్నారు.

వదినా మరదులు మాట్లాడుకొనే టప్పుడు పద్మజ రెండుసార్లు ఆ గదిలోనికి వచ్చి యేదో సామాను తీసుక వెళ్లింది. ఆమె ముఖంలో యిది వరకున్న కళ యిప్పుడు లేదు. కాస్త రగడదేరిన మనిషిలా వుంది. కోరి లక్ష్మికి వంటప్రయత్నంలో సహాయం చెయ్యటం కూడా అన్నపూర్ణకు పరిపరివిధాల ఆలోచించటానికి ఆస్కారం యిచ్చింది.

భోజనాలయ్యాక పిల్లలు ముగ్గురూ పడుకున్నారు. బుచ్చిబాబు, పద్మజ, లక్ష్మి వదినదగ్గర కూర్చున్నారు. భద్రం అంగటి గదినుంచి వచ్చాడు. తమ్ముడు తలదించాడు. పద్మజ, లక్ష్మి అక్కడనుంచి పెరటకు వెళ్లిపోయారు.

"నీతో రేపు లక్ష్మిని తీసుకపో" అన్నాడు అన్నయ్య

"అందుకేనా టెలిగ్రాం" అన్నాడు తమ్ముడు.

"హాఁ, అందుకే" అంటూ భద్రం వెళ్లిపోయాడు మామూలు స్థలానికి. ఇంతవరకూ యీ టెలిగ్రాం విషయమై వినని ముగ్గురూ నిర్ఘాంతపోయారు.

అన్నపూర్ణ తేరుకొని చూసేసరికి పరిస్థితి విషమించినట్లుంది. బుచ్చిబాబు అంగటి గదిలోనికి వెళ్తే పరిస్థితి విషమిస్తుందని "కూర్చోండి బుచ్చీ" అంది. బుచ్చిబాబు కూర్చోలేదు. "సరేగాని..." మాటలు యీ ఊతపదం తరవాత దొరకలేదు. పరిస్థితి అదుపులోనికి తేడానికి కాస్త చలించింది. ఒక ప్రక్కగాను వచ్చి కూర్చున్న పద్మజ కనిపించింది. ఇదివరలా ఆమె మొహంలో అట్టే యేవగింపు అగపడలేదు. ఇదివరకు చెప్పాలనుకున్న విషయం చెప్పితే పద్మజే కాదు—యింట్లో యెవరికీ తెలియని విషయం ఒకటుంది—భర్తకు అవసరంవస్తే చెప్తానన్న విషయం అదే—ఇంతకంటె మంచి సమయంలేదని శక్తిని కూడగట్టుకొని "చెల్లీ" అని అభిమానం

పుట్టిపడే స్వరంతో పిలిచింది. పద్మజ కాస్త దగ్గరగా జరిగింది. "ఈ యింటి కోడలివి కానీ యీ యింటి సంగతి యిన్నాళ్లూ నీతో చెప్పలేదు. వింటావా?".

పద్మజ మౌనంగా కోరికను వ్యక్తపరిచింది. మళ్ళీ నీరస కంఠంతో "కూర్చోండి బుచ్చీ! మీకూ తెలియని విషయాలున్నయ్—" ఏమనుకున్నాడో బుచ్చిబాబు కూర్చున్నాడు. ముఖం మాత్రం వదినవేపు లేదు.

ఆ శాంత స్వరూపం అశాంతియుతమైన విషయాన్ని చెప్పటానికి సాహసిస్తోంది.

"మామయ్యగారు ముక్కుకు సూటిగా పోయేవారట! అందువల్ల చాలామంది బంధువులవద్ద చెడ్డయ్యారు. ఆ కోపం అత్తయ్య కాబట్టి సహించగలిగారు. అత్తయ్యగారు గట్టివారు కారామె. పట్టున పదినెలలు ఆరోగ్యంగా వున్నారనిలేదు. ఆవిడగారి క్రింద డాక్టర్లకి పోసేసరికే సరిపోయింది గడించిందేమీ లేదు. మీ బావగారి తర్వాత ముగ్గురు పోయారు. బుచ్చి తరువాత యిద్దరుపోయారు. లక్ష్మి తరువాత లేకలేక మళ్ళీ అరుణ. ఈ చావులతోనే ఆవిడ మరింత నీరసించిపోయారు. మీ బావగారు బి. ఏ. పాసయ్యేసరికి అప్పటికి మూడునెలలై మామయ్యగారు దీర్ఘరోగంతో మంచం పట్టారు. కష్టాలన్నీ ఒక్కసారే కూడుకొస్తయ్. ఋణాలు తప్పించి యింట్లో మిగిలిందేమీలేదు. మీ బావగారికి అనగానే వుద్యోగం దొరికిపోతుందా ?".

అన్నపూర్ణ ఆగింది. ఆమె ఆలసట చెందుతున్నట్లు గ్రహించిన పద్మజ మరికాస్త జరిగింది. శక్తి కూడగట్టుకొని—

"లోకంలో యెవరకు యెవరనుకుంటే మనం యెక్కడుంటాం చెల్లీ? ఒకరు కాకపోతే ఒకరైనా కనికరించేవాళ్లు వుండకపోరు. కానీ

కష్టాలు చెప్పుకొని చెయ్యి చాపటానికి సిగ్గుతో చచ్చిపోయే వాళ్లసంగతి యేం చెప్పను? ఇంట్లో పస్తు—యింటి యజమానికోసం మందులుకావాలి. డాక్టరు తొందరచేశాడు ..".

అన్నపూర్ణ గొంతుక పట్టుకపోయింది అందరి ముఖాలు ఆవృతితో ముందుకు వంగాయ్ ఆ గదిలోవున్న ముగ్గురకు రవణమ్మ యేం చేసిందో తెలియదు. కంఠం సవరించుకొని "అత్తయ్య యేంచేస్తారు? పసుపు కొమ్ము కట్టుకొని—పుస్తె పెద్దకొడుకు చేతిలో పెట్టారు—అంత పెద్ద కొడుకు రాయిఅయిపోతే వెళ్లు నాయనా త్వరగా అంటూ త్రోసిందావిడ. చెయ్యివణుకుతుందేమో పుస్తె జారిపోయింది. మీబావ యేంచేస్తారు? వెళ్లారు గుండెపట్టుకొనేచేరారు. మందు తీసుకొని పరుగెత్తుకొని వస్తుంటే అంతదూరంలో వుండగా యేడుపు వినిపించిందట. నడిరోడ్డుమీద చేతిలోని సీసా జారిపోయింది—మెడలో మంగళసూత్రం మట్టిపాలైంది".

కళ్లకు కట్టినట్టు విషాదాంతమైన యీదృశ్యాన్ని విషాదమైన స్వరంతో అన్నపూర్ణ చెప్పటంతో ముఖాలన్నీ బరువెక్కి వంగిపోయాయి. ఇల్లంతా నిశ్శబ్దంగా వుంది. ఇంతలోనే గడియారం పదిగంటలు బదులు తప్పుగా యేడుగంటలు కొట్టడం యెవరూ గమనించినట్టులేదు.

అన్నపూర్ణ పద్మజవేపు చూస్తూ.

"ఇక వీళ్ల సంగతి—ఆయన చెప్పారు అప్పటి యింట్లో పరిస్థితి చూసి ఆయనకు యేనూతిలోనో పడి చచ్చిపోవాలనిపించేదట—అలాంటి దుఃఖంలోకూడా మీబావగారికి నచ్చచెప్పి కాలం వెళ్ళబుచ్చిందావిడ. పరామర్శకు వచ్చిన వాళ్లు ఆ యేడుపులో సగం విని వెళ్లిపోతున్నారు. మిగతాసగం యేడుపు అర్థంచేసుకొనేవా శ్లెంతవారై యుండాలి? మానాన్న చాలా దూరపుబంధువు. చూడటానికి వచ్చారు. నాన్న యింటికొచ్చాక అమ్మతో మాట్లాడుతుంటే విన్నాను. అమ్మను పంపించారు. బలవంతం

చేసి మూడువందలిచ్చారు. అత్తయ్య ఆకలితో చచ్చిపోయేబదులు యిలా బ్రతకాలనే ఆ డబ్బు పుచ్చుకున్నారట. మా మేనమామ అప్పుడు హుజూరు సిరస్తిదారుగా వుండేవారు. నాన్న మీబావగార్ని కష్టంమీద వుద్యోగంలో వెయ్యించాక మొదట యిచ్చిన డబ్బువిషయమై మరచిపోతున్నారు. కానీ అత్తయ్య మరచిపోలేదు. మానాన్నకు ఆవిడకోరిక కాదనటానికి మనసుపోలేదు. మా అమ్మకు యిష్టంలేదు. మా అమ్మతో అనటం విన్నాను—

"ఆ రవణమ్మలాంటి మనిషినిచూడలేదు. అటువంటి యిల్లు నిలిపితే నాకూతురు నాపేరు నిలబెట్టినట్లే-దానికోసం మన అన్నపూర్ణ బాధపడినా నేను విచారించను"—ఇదే చెల్లీ యెప్పుడైనా జ్ఞాపకంవస్తే ఒళ్లు ఝల్లుమంటుంది ఈయింటి కోడల్ని. సంసారం యేమిటో—యెలా మసలాలో నాకేం తెలుసు? క్రొత్తగా ఒక సంవత్సరంవరకు అత్తయ్యవెంట త్రిప్పుతున్నా యే నుయ్యో గొయ్యో చూసుకోవాలని వుండేది—నేనేం చేసేది? అప్సరసలా వుండాలంటే దేవుడివ్వని అందాన్ని యెక్కడతేను? అత్తయ్య గురువైనా, దైవమైనా అంతా ఆమే. ఆవిడ ప్రయత్నంవల్ల కాలంతో పాటు ఆయన మనసుకూడ మారింది".

వదిన తమతో యింతగా చెప్పని విషయాలను తోడికోడల నుద్దేశిస్తూ వెళ్ళగ్రక్కటంతో లక్ష్మి, బుచ్చిబాబు మనసు ఒకవిధంగా తేలికైనయ్. పద్మజ తలదించుకొని వింటూనేవుంది. అన్నపూర్ణ వదనంలో హెచ్చుగా నీరసం అలముకుంటోంది. మాటాడటానికి కూడ కష్టపడిపోతోంది. అయినా చెప్పాలనుకున్నది చెప్పితీరాలన్న ఆతృత పట్టుదలవల్ల మెల్లగా గొంతు విప్పింది. ఈసారి చంద్రం మాత్రం చెవులు బాగా రిక్కించాడు. తనకు యిదివరకు చెప్తానన్న విషయం చెప్తుందేమో అని. "ఆవిడ కాలంచేసే ముందు నా పిల్లలు తల్లిలేదని యెప్పుడూ యేడవరన్నాడు—ఆ పిల్లలు మాఅమ్మ వుంటే యింత అన్యాయంచేస్తారా? అని

యేడవకుండా వుండాలనే యింత ప్రయాసం చెల్లీ! ఆవిడ అంతకు ముందు ఒక విషయం కూడా చెప్పారు. చెప్పవలసిన అవసరం వచ్చింది కాబట్టి చెప్తున్నాను—ఆవిడ అన్నారు. నా శరీరం దిట్టమైంది కాదాయె. ఏ నిముషంలో కళ్లు మూస్తానో— అన్నదమ్ములిద్దరూ సఖ్యంగా వుంటారని నాకేం నమ్మకంలేదు. మధ్యను నలిగిపోయేవాళ్లు ఆడపిల్లలిద్దరూను. వాళ్లు అత్త వారిళ్లకు వెళ్ళేవరకైనా సఖ్యంగా వున్నట్లు చూడమ్మా అన్నారు—ఈ అన్నదమ్ములలా వుంటున్నారా? ఎడముఖాలు పెడముఖాలతో వాళ్ల బాగోగులు చూసుకుంటున్నారు గాని తల్లిలేని పిల్లలు బాధపడతారని యేడిస్తే వాళ్లకేం ప్రయస్కారంకాదనైనా అనుకుంటున్నారా? ఏదీలేదు. వాళ్లనోటి కొచ్చిన కూతకూస్తూ యిద్దర్నీ హతమార్చేస్తున్నారు. అన్నయ్యలని మర్యాదయిస్తున్నారని వాళ్ల లేతమనసుల్లో విచ్చు పోస్తారా? చెప్పండి బుచ్చి చెప్పండి!"

చివరిమాటలన్నీ ఆవేశంతో రావడంవల్ల ఆమె మంచంమీద నుంచి లేచిపోయింది. ఆమె కళ్లు తిరిగాయ్. మళ్లీ మంచంమీదే వాలిపోయి మాటాడటానికికూడ శక్తి లేకపోయింది.

అందరూ అలా కొయ్యబారిపోయారు. నిస్త్రాణగా పరుపుమీద నుంచే పద్మజవేపు చూస్తోంది. ఎవరితలలూ మీదికి లేవలేదు.

మాట్లాడగలిగి మాట్లాడలేని వారి పరిస్థితిని కొంతవరకు మాటలురాని చిట్టి సరిచేశాడు. కీచుమంటూ వృయ్యాలలో స్వరం హెచ్చించగానే అన్నపూర్ణ లేచి కొడుకును యెవరినీ కష్టపెట్టకుండా తనే తీసుకొని అద్దాలలో వేసుకుంది అతి కష్టంమీద.

౧౧

తెల్లవారేసరికి పద్మజ కాఫీకాచి అన్నపూర్ణ యెదరగా పెట్టడంతో ఆమెకళ్లల్లో ఆనందబాష్పాలు నిండుకున్నయ్. రాత్రి యేమీ తీసుకోలేదనీ బలవంతంచేసి అన్నపూర్ణ తాగ్రిగేటట్లు చేసింది.

ఏకాంతంగా లక్ష్మిని అడిగింది "ఇ ట్లో యిలా కష్టపడేదా?" అని.

"బాగా నేర్పి తీసుకొచ్చాడేమో చిన్నన్నయ్య అక్కడైనా యెంత ముద్దుచేసేవాడో అంతగా పనికూడా చెయ్యించేవాడు" అంది లక్ష్మి.

ఈ పరమసత్యాన్ని ఆమె చేష్టలే నిరూపిస్తున్నాయని అన్నపూర్ణ అనుకుంది బుచ్చి చేతకానివారా అని భర్తను సూటిగా ప్రశ్నించినందుకు తగ్గట్లే భార్యను వంచారని సంతృప్తిపడింది. ఐనా పద్మజ పూర్తిగా మారిపోలేదు. విసుగుబాటు, అసూయ ఆమెను పూర్తిగా విడిచిపెట్టలేదు.

ఏడు దగ్గరైంది. అచ్యుతరామయ్యగారు భార్యతోసహా కలిసిరాకపోతే రాత్రింతా ఆలోచనలతో మనసులను నింపుకున్న వాళ్ళ పరివర్తనలో మార్పు కొంతలో కొంతైనా దృశ్యమయ్యేది.

సగంచచ్చి వచ్చిన సుబ్బమ్మ రాగానే కూతుర్నిచూసి నిండుజీవి అయ్యింది అచ్యుతరామయ్యగారు అల్లునివేపే చూడలేదు. బుచ్చిబాబు నమస్కరించటం, ఆయన అందుకొని కుశలప్రశ్నలు వెయ్యటం జరిగింది. దంతధావనచేస్తూ వీధి అరుగుమీద బుచ్చిబాబుతో మాట్లాడారు. స్నానం పూర్తయాక కాస్సేపు కూతురుతో యేకాంతంగా మాట్లాడారు.

ఇంతకు పూర్వమే సుబ్బమ్మ జరిగిన తంతంతా కూతురుతో చెప్పుకొచ్చింది. "ఆ మూలకి తెలిగిరాం చేరేసరికి ఒకరోజు ఆలస్యం. రెండు

రోజులై యెడతెరిపిలేకుండా వర్షం పడుతోంది పొలాల గట్లుదాటి రోడ్డు కొచ్చేసరికి బస్సులన్నీ తప్పిపోయాయ్. వేగంగా రమ్మని రెండుముక్క ల్లో తెల్పాడు—నీ ఒంట్లో బాగులేదని మీనాన్న చెప్పారేమో నగం చచ్చా నమ్మా—రంగడు ధైర్యం చెప్తూనేవున్నాడు—అప్పటికప్పుడు బండి కట్టించుకొని స్టేషనుకొచ్చేసరికి రైలు వెళ్ళిపోయింది. రాత్రిబండివరకూ వున్నాం. ఆ పాడుబండి నాలుగ్గంటలు లేటు—మీనాన్న ధైర్యం చెపునే వున్నారు. కానీ ఏమిటోనమ్మా—కాలంచూస్తే మంచిదికాదు. అందులో యేముహూర్తాన యీవూర్లో అడుగుపెట్టావో యీనీరు నీవంటికి పడింది కాదు".

ఇరువైపుల టెలిగ్రాంలు యిచ్చాక భద్రం ఆశించిందొకటి. కానీ జరిగింది వేరొకటి. అటు తమ్ముడొక్కడే వస్తాడనుకున్నాడు. యిటు మామయ్యగారొక్కరే వస్తాడనుకున్నాడు.

ధ్యానం అయ్యాక అచ్యుతరామయ్యగారు బొజ్జ నిమురుకుంటూ అంగటి గదిలోనికి వచ్చారు. అల్లుడు కాఫీ త్రాగుతున్నాడు. మధ్య గుమ్మానికి చేరువుగా నిల్చొని పెరటివేపు చూస్తూ "అదేంటోయ్ బుచ్చీ! పిల్లిలా ఆమూల కూర్చుని త్రాగుతున్నావ్".

"అబ్బే... అబ్బే..." గొణుక్కుంటూ లేచిపోయాడు బుచ్చి.

"సరేగానీ— యిలా వస్తావటోయ్ . ".

బుచ్చి తనవేపు రావటంచూసి అల్లునివేపు తిరిగాడు. బుచ్చి గది లోనికివచ్చి ముఖం పెడగా త్రిప్పుకున్నాడు. ముసలాడు యిటూ అటూ పచారుచేస్తూ "ఏంవోయ్! టెలిగ్రాం యెందుకిచ్చినట్లు?" సహజ గంభీర స్వరంతో అడిగాడు.

ఇదే సమయానికి అన్నపూర్ణ రెండో గదిలో గుమ్మందగ్గర చారబడి నిలుచుంది ఎటువంటి విడియం పడకుండా అల్లుడన్నాడు "దానికి యీ నీరు పడలేదు. కొన్నాళ్లు మీయింటికి తీసుకువెళ్తారని".

"ఇలాంటి విషయాలు యిదివరకు టెలిగ్రాంలమీద నడవలేదే—" కొంచం ఆగి "అదే నా సంశయం లే".

ఈ సంశయం తీరుతుందనుకొనే మాటలు సమలటానికి అల్లుడు కొంత విరామం తీసుకోవలసి వచ్చింది.

"జ్వరం ముదరకూడదని—ఇక్కడ సరియైన సంరక్షణ లేదని—" ఈ సగం వాక్యాలు సరిగ్గా వుచ్చరించకపోవటంతో ఆయన చప్పున "ఇదివరకు ఆబాధ వుండేది. ఇప్పుడు లక్ష్మి వుందిగా" అన్నాడు "అది యీవేళో రేపో వెళ్లిపోతుంది".

"ఎక్కడికి ?"

"బుచ్చి తీసుకువెళ్తున్నాడు"

"ఎందుకూ ?"

ఈ ప్రశ్నల పరంపరలకు సమాధానం యిచ్చే అవశ్యకత గురించి క్షణంసేపు ఆలోచించాడేమో ఒళ్లుమండి జవాబీయలేదు.

అచ్యుతరామయ్యగారు బుచ్చిబాబువేపు తిరిగి "ఏంవోయ్ బుచ్చి—ఎందుకు తీసుకువెళ్తున్నావో చెప్పగలవా ?" అన్నాడు.

"నేను తీసుకువెళ్లటంలేదు"

"ఏం ?"

"ఏమీలేదు. నాకిష్టం లేదు"

ఈమాటలు భద్రిం సహనాన్ని భేదిస్తున్నయ్. మామ యెడగా నిల్చొని యిద్దరివేపు దృష్టిని పోనిస్తూ "మన సుపుత్రుల్లో నూనెలేకపోతే తెలకలివాణ్ణంటే యేంలాభం? మీ బుర్రలింతవరకే పనిచేశాయ్. చదువు కున్నారు. కాస్త మీ స్థితిగతులు ఆలోచించటానికి ప్రయత్నించండి".

ఆ పెద్దమనిషి మళ్లీ యిటూ అటూ తిరుగుతూ "సిగ్గూ ఒగ్గూ లేకుండా మసలటం మంచిపనికాదు. మధ్యను యేపాపం యెరగని ఆడ పిల్లల్ని బయటవేస్తారటోయ్—మాకేం బరువనికాదు. కానీ ఆడపిల్లలు కన్నవారింట్లో గాదెకిక్రింద యెలకల్లా బ్రతుకుతామని భయపడుతుంటా రు—బాగా ఆలోచించండి".

ఎవరూ నోరు పెగిలించకపోవటంతో ఆగి బొజ్జమీద చెయ్యి గిరగిర మెల్లగా త్రిప్పుతూ "నేను చెప్పాల్సివచ్చింది కాబట్టి చెప్తున్నాను. యోగ్యత గలవాళ్లని పొడవకముందే చెప్పటం నావిధి.. నేననేది-అన్న దమ్ము లిద్దరూ యిలా కౌగలించుకోమని కాదు. కలత లెలా వచ్చినయో కలయికకూడా అంతకాలం పట్టుంది. ఇద్దరూ తాతలయ్యేవరకూ కలసి మెలసి వుండాలనికాదు. అలా వుండాలన్నా వుండలేరు. మీ కుటుంబ పరిస్థితులు తెలుసుకొని కాలం యెరిగినవాళ్లేమంటారంటే— ఆ ఆడపిల్లలు అత్తవారిళ్లకు వెళ్లేవరకైనా మీరు సఖ్యంగా వుండాలంటారు— చిన్న వాళ్లు కారు—ఆలోచించండి".

బుచ్చిబాబు దించిన తల యెత్తలేదు—కానీ భద్రాన్ని యీ మాట లన్నీ రెమ్మెత్తిస్తున్నట్లు ముఖకళే చెప్తోంది. మధ్యను యిలా యీ ముస లాయన రావటం సుతరాం యిష్టం లేనట్లుగా చిరాకు పడుతున్నాడు. ఈ చిరాకుతో సంబంధం లేకుండానే ముసలాడు అన్నాడు "తగూలకి పెద్దకారణాలుండక్కర్లేదు. ఇదంతా యెందు కొచ్చిందో చెప్తావా?".

భదర్రిం కోపం పట్టలేనంతయింది. ఇంతలో యెవరూ మాటాడక పోవటంతో అన్నపూర్ణ ముందుకొచ్చి నాందీప్రస్తావన చెయ్యబోయింది. భదర్రిం చప్పున లేచిపోయాడు. కళ్లు చింతనిప్పు లయ్యాయ్. భార్యమీద కోపం యింకోవిధంగా చూపించటానికి లాభంలేక యిల్లు కదులుతుంటే "ఆగవోయ్! మనిషికి యీగూ, గెలుపూ రెండూ వుండా" లన్నాడు మామ.

ఈ మాటలు వినకుండా అల్లుడు రొప్పుకుంటూ బయటకు వెళ్ళి పోయాడు. ఇల్లంతా మౌనంతో నిండిపోయింది. చాలసేపటికి అచ్యుత రామయ్యగారు అక్కడే నిల్చున్న కూతురువేపు తిరిగి "ఇలాంటి దొమ్మరి వాళ్ళ సంబంధం చేసుకోమంటావమ్మా — అప్పుడు గడ్డితిన్నాను. ఇప్పు డూనా? నేను వెళ్తున్నాను" యిలా అంటూనే స్తాండుకున్న ఖద్దరు పంచె తీశారు. ప్రయాణం అయ్యేవరకు నోరెత్తడానికి యెవరికీ ధైర్యం చాలిందికాదు. ఆయన కోపం అంతే, మళ్ళీ ఆయనే వస్తారని అన్నపూర్ణ యీసారి చెప్పలేకపోయింది.

వెళ్ళిపోయేముందు అక్కడే నిల్చున్న బుచ్చిబాబుతో "మా రంగడికి మీయింటి సంబంధం చేస్తాననుకున్నాను. కానీ యిప్పుడు ఆలోచించ వలసి వస్తోంది—చూడూ మనిషిజన్మ యెత్తాక కష్టాలు అనుభవించాలా? ఆ కష్టాలలో యేమూలనుంచో కాసింత అభిమానం లేకపోతే తేరుకొని సుఖపడలేం-అన్నదమ్ము లిద్దరిలోనూ ఆ పిల్లమీద యేకోశాన అభిమానం లేనప్పుడు నే నెలా చేసుకుంటాను?".

ఈ చివరి వాక్యంతో యేకీభవించని బుచ్చి కాస్త ముక్కు నులుపు కున్నాడు. గుమ్మం దాటుతూ వెనుకకు తలతిప్పి "నే నొకటి చెప్పటం వల్ల నీకు కోపం రాదనుకుంటాను" అన్నాడు.

కథా నిలయం
544
శ్రీకాకుళం

అందరూ చెవులు రిక్కించారు. తలయెత్తిన బుచ్చిబాబువేపు ఒక సారిమాసి చేతులాడిస్తూ "నీకొక విషయం చెప్తున్నాను. ఎద్దు తంతుందని గాడిద కాళ్ళదగ్గర కూర్చోవద్దంటున్నాను ఇంటిపరువు నిలబెట్టాలంటే ఆ యెద్దునే మచ్చిక చెయ్యవోయ్—నా లోపం యేంలేదు నే నెందుకు బాధ పడాలంటావేమో? సరి ఆయనుంటే యిదంతా యెందుకు? నీకు చేసిన మేలుబట్టి మీ వదినముఖం చూసైనా నీ పౌరుషం చంపుకోవాలి—నా జోక్యం అనవసరం అని మీఅన్నయ్య స్పష్టపరిచాడుగా— ఒకరు కలిపే కంటే మీకై మీరే కలుసుకుంటే మంచిది—అంచేత చెప్పాను—సరా!"

ముసలాడు చంకను గొడుగు సర్దుకొని ముందుకు సాగిపోబోతూ వెనుతిరిగి కూతురు ముఖంవేపు చూశాడు. కొంచం తటపటాయించినా మళ్లీ ముందుకే సాగాడు. ఆయన కనిపించేవరకు చూసి ఆమాటలతో లోలోన తుళ్లిపడుతున్న బుచ్చిబాబు కుర్చీలో కూర్చుండిపోయాడు.

అన్నపూర్ణ చిట్టిని వుయ్యాలలోవేసి వూపుతోంది. సుబ్బమ్మ యేదో పెరటలో గొణుక్కుంటోంది. లక్ష్మి, పద్మజ వంటయింటిలోవున్నారు.

బుచ్చిబాబు లేచాడు. ఇటూ అటూ గదిలోనే కంగారుగా పచారు చేశాడు. వదిన ముఖం గంభీరంగా వుండటం గమనించకపోలేదు.

అనుకోనట్లుగా అన్నపూర్ణ అంగటిగదిలోనికి వచ్చింది. గంభీరంగా వున్నా నీరసం స్పష్టంగా కనిపిస్తూనే వున్నది. కిటికీలోనుంచి వీధిలోనికి చూస్తోంది. కొంతసేపయాక "ఇంకా కోపం చల్లారలేదేమో" అంది.

వదిన ఈమాటలు ఒకవిధంగా తనమీదే ప్రయోగించిందని బుచ్చి కొంచం తొట్రుపాటు పడ్డాడు.

"క్లబ్బులో పేకాట ఒకటి కొత్తగా నేర్పారేమో—యింటిమీదెందు కుంటుంది?".

అలా గజాలు పట్టుకొనే చాలసేపటివరకూ నిల్చుంది బుచ్చిబాబు వదిన కళ్లల్లోనుంచి నీరు జారటం గుర్తించాడు. ఏమనటానికి తోచలేదు. కన్నీరు మెల్లమెల్లగా తుడుచుకుంటూ హీనమైన స్వరంతో "ఇన్నాళ్లూ ఒక ఆశ పెట్టుకున్నాను — లక్ష్మి పెళ్లి చూసేవరకైనా బ్రతికుంటానని — ఆ ఆశ యీవేళతో సరి".

ఈమాటలు బుచ్చిబాబు నిజానికి వినలేకపోయాడు. వదిన మళ్లీ మరింత హృదయ-కదిపేటట్లు అన్నది — "నిజం చెప్తున్నానండి బుచ్చి — నా ఒంట్లో యేమీ బాగాలేదు. నిద్రపోదామన్నా నిద్దర రావటంలేదు. ఏం జబ్బో యేమిటో నాకేం తెలియటంలేదు".

బుచ్చిబాబు గప్పునలేచి వదినదగ్గరగా వెళ్దామనుకొనేసరికి సుబ్బమ్మ రావటంతో మళ్లీ కూర్చుండి పోయాడు.

సుబ్బమ్మ వస్తూనే "నాబిడ్డడిలాంటి వాడివి. నన్ను కాస్త గుండె దిట్టంచేసుకొని బతకనియ్ — ఏమడిగినా అమ్మాయి చెప్పదు. ఇంకొకర్ని చెప్పనివ్వదు — ఇదంతా యేమిటో..." అంటూనే బుచ్చిబాబుకు చేరువలో కూర్చుంది.

బుచ్చిబాబు తలెత్తలేదు. బహుశః తనలో రేగిన శోకమయమైన వుద్రేకాన్ని అణచుకోవటంలో నిమగ్నుడై ఉన్నాడు.

"అమ్మాయిని చూస్తుంటే మాకేమిటో భయంవేస్తోంది. పోనీ యే డాక్టరుకు చూపిద్దామన్నా ఫలానా జబ్బని చూపిస్తామా? ఏదో ఆ అల్లుడికి ఆ విశాఖపట్నమే బదిలీ చెయ్యించాలని అనుకుంటే ఆయనగారి రాకట అలావుంది. ధూమ్‌ధామ్ అంటూ మీ మామయ్యగారు వెళ్లిపోయారాః నేను వెళ్లి యీవిషయమేమైనా కదిపానా అంటే నన్ను బ్రతకనివ్వరు".

బుచ్చిబాబు ఒకసారి వదినవేపు చూశాడు. ఆమెకూడా తనపరిస్థితి లోనే వున్నట్లు గుర్తించాడు.

"ఆమధ్యను మాఅన్నయ్య కొడుకు పెళ్లాం మాటలువిని వేరుపడ్డాడు. తండ్రికొడుకులను కలపాలని మీ మామయ్యగారెంతో హైరానుపడ్డారు. ఆడవాళ్లకు మోజు లెక్కువ. నగలు నాణాలంటే ప్రాణం పెట్తారు. మాఅన్నయ్య కోడలివంటిమీద బంగారం తిన్నాడు కదా వాడినేమీ అనకుండా కోడలినంటే యేంలాభం? నేరం నిష్ఠూరాలు పడ్డానికి దాని వయస్సెంత? మనం యివన్నీ చూడాలా మరి? ఈమాటలన్నానని మీ మామయ్యగారు కొట్టినంత చేశారు. ఆయన తంతే అంత—నీవేమీ అనుకోకు బుచ్చీ—".

బుచ్చిబాబు ఒకవిధంగా యిటువంటి ప్రసంగం రావటంతో నిర్విణ్ణుడైపోయాడు.

"నేను పెద్దదాన్ని—ఆమాత్రం చెప్తాను. మనసులో చెడ్డ పెట్టుకుంటే మహాపాపం అంటారు. మంచిచెడ్డలు మూగనోము పట్టే తేలిపోతాయా?".

సుబ్బమ్మ హితబోధ చేస్తుంటే బుచ్చిబాబు గొంతుక సవరించుకున్నాడు. ఏవిషయంలో కాకపోయినా ఒక విషయంలోని నిజానిజాలు బయటపెట్టాలనే వుబలాట పడ్తున్నాడు—లక్ష్మిని తనెందుకు హఠాత్తుగా విడిచిపెట్టాడో చెప్పెయ్యవలసివుంది.

సుబ్బమ్మ మళ్లీ శాంతంగా అన్నది. "చిన్నప్పటినుంచీ చూస్తున్నానే. మాకంటే మీఅన్నయ్య సంగతి నీకే బాగాతెలియాలి. మా పెదతండ్రి కొడుకుండేవాడే—యిలాగే యింట్లో యెవరైనా యెదురాడినా యింటికొగుమ్మల్లో దగ్గరవాళ్లు మధ్యకొచ్చినా హంగామా చేసి పారేసే

వాడు—అది వాళ్ల నైజగుణం పుట్టుకతో వచ్చింది మధ్యను పోతుందా—చూడు నీమీద అభిమానం లేకపోతే వుత్తరాలెందుకు వాౢస్తాడు? తెలిగ్రాం యెందుకిస్తాడు?".

రెండోగదిలో చాటున వింటున్న లక్ష్మి తనబ్రతుకు మునలిది బయట పెట్టిందని గతుక్కుమంది. తను మాటాడటానికి ఒక విధమైన వాతావరణాన్ని సుబ్బమ్మ సృష్టించటంతో బుచ్చిబాబు వెంటనే అన్నాడు.

"మీతో అంతా చెప్తే చాటభారతం అవుతుందండి. తప్పులన్నిటికీ తలవంచాక యిప్పుడేం అనుకుంటే యేం లాభం?"

"ఒకరి తప్పు ఇంకొకరు సర్దుకోకపోతే కుటుంబం యెలా నిలుస్తుంది. బుచ్చీ మనలాంటి కుటుంబాలు గుమ్మటంగా బ్రతికాలిగానీ యిలాంటి తగూల్లో బయటపడ్తామా?".

"బయటపడింది అన్నయ్యకానీ నేనుకాదు—ఏమండీ వదినా!"

వదిన ఒక్కసారి తలయెత్తింది. యేమాటా అనలేదు. సుబ్బమ్మ సౌజన్య స్వరంతో మళ్ళీ మొదటకు వచ్చింది—"ఈ యెడముఖాలకి పెడముఖాలకి కారణమేమిటి?".

"ఏవుందండీ! అణిగివున్నవాళ్ళని మరింత అణిచేయటం!"

అన్నపూర్ణ గతుక్కుమంది. కాని బాగా లోకాన్ని చూసిన సుబ్బమ్మ నవ్వి "మీ మామయ్యగారు కోపంతో యేమైనాఅంటే చచ్చినట్లు నోరు మూసుకుంటాం. ఆర్చేవాళ్ళు, తీర్చేవాళ్ళు కాబట్టి యేమైనా అంటారు—అలాగని వాళ్ళకి అభిమానం లేదనగలమా? దీనికంత మాటపట్టింపులా బుచ్చీ?

"అవునండీ! దొంగను దొంగంటే బావుంది కానీ."

"తరవాత మెల్లగా నేను దొంగనుకానని చెప్పితే వూరకినే అన్న వాళ్ళు సిగ్గుపడ్తారు."

"అన్నయ్యదగ్గర కక్కలేన" న్నాడు చిరాకుగా.

సుబ్బమ్మ మందహాసం చేస్తూ "ఎంతైనా ఒక పేగు — అభిమానా లెటుపోతాయ్ — పోనీ అన్నయ్యదగ్గర భయమైతే—" వాక్యం సగంలో ఆపేసి కూతురువేపు చూసింది.

పైకి చప్పున వచ్చిన మాటలు మళ్ళీ ప్రతిధ్వనించటంవల్ల సిగ్గు పడ్డాడు. ఈ సిగ్గును కప్పిపుచ్చటానికి గంభీరంగా గంభీరమైన విషయం చెప్పాడు.

ఈ విషయం విని అందరూ బిక్కమొగాలు వేశారు. వేగంగా మాటాడటానికి యెవరినోరూ పెగిలిందికాదు. అన్నపూర్ణ ప్రయత్నంమీద "ఇది నిజమా, ఇలా యెవరన్నారు" అంటూ ప్రశ్నించింది.

"ముమ్మాటికీ నిజం. ఇదంతా యెందుకండీ వదినా? మామామయ్య తహశీల్దారు అయితేకావచ్చు. నేను తహశీల్దారుని కాదుగా— నేను మామ గారితో చెప్పి యీ మూలకు బదిలీ చెయ్యించానని వూళ్ళో కొందరితో చెప్పాడు అన్నయ్య మీరంతా ఇక్కడికి వచ్చాక నెలపోయాక ఆగోపాల కృష్ణమూర్తిగారు నన్ను నిలదీసి నలుగురిలో అడిగాడు — నేను చచ్చి నట్లు వదినా — నేను బదిలీ చెయ్యిస్తే"

సుబ్బమ్మ గప్పున కలుగజేసుకుంది "కిట్టని వాళ్ళు చిలవలు పల వలు చేసి...." సుబ్బమ్మ మాటలకు హఠాత్తుగా అడ్డొచ్చి "గోపాలకృష్ణ మూర్తి అన్నయ్యమీద కిట్టని కబుర్లు చెప్తాడా?"

"ఏమో బుచ్చీ మన దినాలు బాగులేకపోతే ధర్మమే పామై కరుస్తుంది."

"హుం.... మీకు తెలియదండీ వాళ్లిద్దరికెంత స్నేహమో! ఇందులో యేం దాపరికం లేదు. ఏ కోపం లేకపోతే అలాంటి వుత్తరాలెందుకు వ్రాస్తాడు — నేను అత్తవారింటికి గులాంనై పోయానట! వుత్తరాలు చూసి ఆ గోపాలకృష్ణమూర్తే యేమన్నాడు? పౌరుషం అంటూ వుంటే జవాబే వ్రాయొద్దన్నాడు"

తను చూడని వుత్తరాలు కూడా వున్నాయని లక్ష్మి నివ్వెర పోయింది.

"తప్పు చెప్పకుండా యిలా గూఢార్థాలతో గుమ్మరిస్తే యెలా వుంటుంది? క్రొత్త సంసారమా? ఇంచుమించు సామానులన్నీ యిక్కడకే మోసుకొచ్చాడు — డబ్బు రొక్కటంతో తల పగిలిపోయేది, — ఏలా వుంటుందండీ — పోనీ అంతటితో చాలించాడా? ఆ యిద్దరి ఆడపిల్లల పెళ్ళి యెలాచేస్తాడో చూస్తానని చాటుకొచ్చాడు. వాళ్ళిద్దర్నీ అక్కడ అందుకోసమేనా వదిలివచ్చాడు."

మిగతావారెవరూ మాటాడటానికి సాహసించలేదు.

"నాకు పౌరుషం వుంది. అంత పౌరుషం వున్నవాడివి లక్ష్మిని యెందుకు దిగబెట్టావని అడగ్గలరు? అక్కడున్న పరిస్థితులుబట్టి లక్ష్మిని రెండునెలల క్రితం నుంచీ యిక్కడ విడిచివెళ్దామనేవుంది. వదిన నొక్కసారి చూడాలని మనసుపుట్టింది. అదీకాకుండా యిల్లు మార్చేముందు గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు శలవులొచ్చాయికదా ఒకసారి లక్ష్మిని పంపించటం వుత్తమమని చెప్పారు. ఆలోచించాను — ఇల్లు మార్చామా? అకోతి అక్కడ మరీ గెంతుతోంది—"

అన్నపూర్ణ పూర్తిగా చివరివాక్యం అర్థంచేసుకోలేదు: సుబ్బమ్మకు అయోమయంగా వుంది. ప్రక్కగదిలో చాటున నిల్చున్న లక్ష్మికి తల తిరిగిపోయి గప్పున కూర్చుండిపోయింది. కొంతసేపటికిగాని ఆమె యిట జరుగుతున్న సంభాషణ వినలేకపోయింది. పద్మజ పాపతో పెరటు వంట యింటిలో వుంది. లేదా అంటే ఆమె అన్నయ్యను కోతిని చేసినందుకు యెంత గొడవచేసేదో!

"అన్నయ్య బదిలీ గురించి కనుక్కోగా చివరకు బయటపడిందేమి టంటే మామయ్యగారు చెయ్యించారు."

అందరి నోటివెంబడి 'హా' అనే ఆశ్చర్యార్థకం వచ్చింది.

"మన గొప్పను వాళ్లేం అర్థం చేసుకున్నారు? అలాంటివాళ్ళని మనం ఎందుకు గౌరవించాలి? వాళ్లేం యిచ్చినా వద్దనలేదు — కూజురు ఒక్కు బంగారంతో నింపినా చివరకు మంచిదే అన్నాను — మా లక్ష్మి వుందని — నా తప్పంటే చెప్పండి అత్తయ్యగారూ?"

అసలు తప్పు అబద్ధమని చెప్పటానికి ఆమె సంకోచించిందేమో! కాని అన్నపూర్ణ లక్ష్మితో అవసరమనేది యెంతపనైనా చెయ్యిస్తుందన్న మాటలను వూహించుకొనే వుంటుంది!!

సుబ్బమ్మ సహజ శాంతస్వరంతో "తప్పలెంచుకుంటే యేం లాభం బుచ్చీ? అమ్మాయైనా నేనైనా అన్నీ మరచిపోమ్మని కోరతాంగానీ—"

బుచ్చిబాబు వదినవేపు చూశాడు. దీక్షగా కొంతసేపు చూశాడు. "మీరెప్పుడూ యిలానే సర్దుకొస్తారండి వదినా" అని తనలో తనే అను కున్నట్లు భ్రమపడ్డాడు. ఆమె యెందుకు సర్దుకొస్తుందో. యెందుకు మౌనం దాలుస్తుందో, యెందుకు హాస్యమాడుతుందో, యెందుకు కోపంగా

వున్నట్లు సంచరిస్తుందో అంతా ఆయనకు తెలుసు. యీ అయిదు నెలలకి అలాంటి అనుభూతులన్నీ ఒక్కసారి శరీరమంతటా పాకిపోయినయ్. కళ్ళల్లో నీరు అలముకోవటం, చేతులు కంపించటం జరక్కుండా అక్కడ నించి లేచి వీధిలోనికి వెళ్ళాడు. క్లబ్బుకు పోయే రోడ్డు పట్టాడు.

మండుటెండలో అన్నదమ్ములిద్దరూ కలసి రావటం నిరీక్షిస్తున్న వాళ్ళ కళ్ళు మిరిమిట్లు గొలిపాయ్. సుబ్బమ్మ గబగబ పెరటకు వెళ్ళి "యేమిటమ్మా యింకా వంట కాలేదూ ?" అంది. పద్మజ "అయిపో వచ్చిందండి."

బుచ్చిబాబు గదిలో కాలు పెట్టూనే "మూటాముల్లే కట్టండి వదినా— రేపే ప్రయాణం" — అన్నపూర్ణ, మరది యెలా సాధించగలిగాడని ఆలోచించకపోలేదు.

కమీజు విప్పుతూ "అన్నయ్య వారంపదిరోజులు హోటల్లో, బాధ పడతాడు. రెండునెలలు శలవు పెట్టున్నారు. అక్కడకు బదిలీకోసం ప్రయత్నిద్దాం" — బుచ్చిబాబు గొంతుక పూర్తిలొంగుబాటును సూచించటంవల్ల మరది దాసోహం అని భర్తను తీసుకువచ్చారని అనుకుంది.

అన్నపూర్ణ వడ్డించింది. భోంచేస్తూ "పప్పులో వుప్పు హెచ్చు పోశారే" అన్నాడు బుచ్చిబాబు. పిల్లిలా భోంచేస్తున్నాడు భద్రం. సుబ్బమ్మ అందుకుంది "వేగంగా జీర్ణానికొస్తుందిలే బుచ్చీ! కావాలని చేసిందేమో పద్మజ !!".

"మహా ఘటికురాలు!" ఈసారి అన్నయ్య బదులు తమ్ముడే ఒక ఆశతో అన్నాడు. దానికి తగ్గట్టుగానే అన్నపూర్ణ "మా చెల్లెలు మీ మొఖాసాలేం దోచుకపోదు లెండి ?".

బుచ్చిబాబు యీసారి అన్నయ్య మాట్లాడుతాడని ఆశించటంచేత మౌనాన్ని దాల్చాడు. ఇంతలో ఒక గంభీరమైన గొంతుక వినిపించింది-

"ఆఁ మనకోసం మనం బ్రతకాలటండీ? లోకంలో అందరికోసం కాకపోయినా కొందరికోసమైనా బ్రతకాలి—ఎలాగో ఆయింటిని నిలబెట్టారు".

అందరూ నిశ్శబ్దంగా విన్నారు. అన్నపూర్ణ గబగబ అంగటిగదిలోనికి వెళ్ళింది. అచ్యుతరామయ్యగారు యింకో ముసలాణ్ణి కుర్చీమీద కూర్చోబెట్టున్నారు. "నాన్నా" అంటూ మహదానందమూ తృప్తితో దగ్గరకు రాగానే "మా అమ్మాయండి. ఇదిగో అమ్మా సుంకరణం వెంకటప్పయ్యగారు. మనకి దగ్గరవాళ్లే—యిన్నాళ్లూ యీ వూరిలోనే వున్నారు. చూడలేకపోయాను".

అన్నపూర్ణ చేతులు జోడించింది. వృద్ధుడు దీవించాడు. భోంచేస్తున్న వాళ్లని, దగ్గరగావున్న వాళ్లనందరినీచూసి వృద్ధుడు వెళ్లిపోయాడు.

అచ్యుతరామయ్యగారు మెల్లగా పెరటికి వస్తూ "మళ్లీ దిగపడ్డాను యెవరికీ కోపంరాదుకదా ?".

కోపం చప్పున పాపకు వచ్చింది. లల్లలల్లలా అని వెక్కిరించింది.

''పోవే!'' అంటూ ముందుకొచ్చాడు ముసలాడు. ఆడుకుంటున్న చిట్టి, దొండపండు తాతమీద విసిరాడు. "ఏమోయ్! నీకూ నామీదకోపమే" అంటూ కుర్రాణ్ణి యెత్తుకొని మనుమరాలితో హాస్యానికి దిగాడు.

ఇల్లంతా పకపక ప్రతిధ్వనిస్తోంది. అన్నదమ్ములిద్దరూ ముఖాలు చూసుకొని నవ్వుకోవటం తలుపుదగ్గర నిల్చొని ప్రశాంతంగా చూస్తున్న అన్నపూర్ణ కళ్ళు ఆనందబాష్పాలతో నిండిపోయాయ్. పెదాలు కంపించినా మాటాడలేకపోయింది. నోరు నింపుగా యేదో అమృతం పూరుతున్నట్లయింది. అక్కడనుంచి మెల్లగా అంగటిగదిలోనికి జారిపోయి చేతిలో చేయిపట్టి అణచిపట్టుకొని గట్టిగా నవ్వుకుంది.

"చూడమ్మా! నీ కూతురు చెవులుపట్టుక ఆడిస్తోంది" అని ముసలాడు దగ్గరకురాగానే కూతుర్ని తీసుకొని ముద్దులాడి మురిసి పోతోంటే ముసలాడు బొజ్జమీద చెయ్యి గిరగిర తిప్పుకున్నాడు.